

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ І.І. МЕЧНИКОВА
ФАКУЛЬТЕТ ПСИХОЛОГІЇ ТА СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ
Кафедра загальної психології і психологічного консультування

**Кваліфікаційна робота
на здобуття ступеня вищої освіти «магістр»**

Конгруентність - неконгруентність Я-концепції, як складової
самоідентичності у юнаків
Congruence - incongruence of self-concept as a component of self-identity in
young men

Виконала здобувачка заочної форми навчання
спеціальність 053 Психологія
освітня програма Психологія
Кавунська Анна Олександрівна
Керівник доктор психологічних наук, професор
Кіреєва З.О. _____
підпис

Рецензент професор, доктор психологічних наук
Асєєва Ю.О.

Рекомендовано до захисту:
Протокол засідання кафедри
№ 3 від 1.11.2024р.
Завідувач кафедри

(підпис)

(ППП)

Захищено на засіданні ЕК № _
протокол № _ від _____ 2024 р.
Оцінка _____ / _____ / _____
(за національною шкалою, шкалою
ECTS, бали)
Голова ЕК

(підпис)

(ППП)

ЗМІСТ	
ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ Я-КОНЦЕПЦІЇ, ЯК СКЛАДОВОЇ САМОІДЕНТИЧНОСТІ.....	6
1.1. Загальний погляд на феномен самоідентичності і Я-концепції.....	6
1.2. Гендерна ідентичність і гендерна роль, різноманітність гендерних ідентичностей у сучасної молоді.....	16
1.3. Теоретичний огляд взаємодії ідентичності з процесом стресу, травми.....	28
ВИСНОВКИ ДО ПЕРШОГО РОЗДІЛУ.....	39
РОЗДІЛ 2. ОРГАНІЗАЦІЯ ЕМПІРИЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ.....	41
2.1. Організація дослідження, психодіагностичний інструментарій.....	41
2.2. Гендерні ролі, що проявляються в мовленні і діяльності.....	48
ВИСНОВКИ ДО ДРУГОГО РОЗДІЛУ.....	54
РОЗДІЛ 3. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ КОНГРУЕНТНОСТІ - НЕКОНГРУЕНТНОСТІ Я-КОНЦЕПЦІЇ, ЯК СКЛАДОВОЇ САМОІДЕНТИЧНОСТІ У ЮНАКІВ.....	55
ВИСНОВКИ ДО ТРЕТЬОГО РОЗДІЛУ.....	65
ВИСНОВКИ.....	68
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	70

ВСТУП

Актуальність проблеми: Самоідентичність є важливою частиною психічного здоров'я, формуючи те, як людина сприймає себе та взаємодіє зі світом. Коли людина розуміє, хто вона є, стає легше долати життєві виклики з упевненістю та стійкістю. Я-концепція є складовою самоідентичності. Реальне "Я" відображає уявлення людини про себе, тоді як ідеальне "Я" представляє бажаний образ, до якого вона прагне. Цей ідеалізований образ формується з часом на основі отриманого досвіду та засвоєних знань. Вчені вважають, що розрив між реальним "Я" та ідеальним "Я" часто супроводжується негативними емоційними станами (наприклад, депресією) або нездоровою поведінкою (зокрема, порушеннями харчової поведінки) й зазвичай цей розрив зумовлений і посилений впливом нереалістичних соціальних стандартів, які нав'язують образи інших людей, таких як знаменитості або моделі з медійного середовища.

Образ тіла, гендерна ідентичність складно взаємодіють у житті молоді. Хоча це окремі поняття, вони нерозривно пов'язані між собою, оскільки кожне з них впливає на інше в соціальному, емоційному, поведінковому та фізичному плані. Гендерна ідентичність є багатовимірною і включає в себе ідентичність, самовираження (тобто те, як людина вирішує презентувати свій гендер, у тому числі через одяг і манери поведінки) та тіло. Сексуальна та гендерна ідентичність є фундаментальною частиною загальної ідентичності та відіграє важливу роль у функціонуванні людини. Через соціальну значущість, ранню соціалізацію та поширеність гендерних ролей, гендер вважається основним компонентом Я-концепції. Сумніви щодо власної ідентичності пов'язані з низьким рівнем ясності, визначеності, послідовності та стабільності Я-концепції щодо переконань людини про себе, що може вплинути на її відчуття узгодженості та систему цінностей, тому дослідження «Конгруентність -

неконгруентність Я-концепції, як складової самоідентичності у юнаків» є актуальним.

Об'єкт дослідження: самоідентичність як елемент психічного здоров'я.

Предмет дослідження: конгруентність - неконгруентність Я-концепції, як складової самоідентичності у юнаків

Мета дослідження: теоретичне та емпіричне обґрунтування самоідентичності, особистісної та фізичної ідентичності сучасної молоді.

Завдання дослідження:

1. Вивчити загальний погляд на феномен самоідентичності і Я-концепції.
2. Розглянути основні поняття проблеми ідентичності молоді та розкриття їх сутності.
3. Провести емпіричне дослідження конгруентності - неконгруентності Я-концепції, як складової самоідентичності у юнаків.
4. Визначити особливості гендерних ролей у різних видах побутової діяльності та особливості фізичної ідентичності юнаків.

- **Методи дослідження:** для досягнення поставленої цілі використовувались наступні методи:

- *теоретичні* (аналіз, синтез, порівняння, абстрагування, узагальнення, систематизація наукової літератури);

- *емпіричні:* модифікований варіант методики інтерперсональної діагностики Т. Лірі (ДМВ), статево-рольовий опитувальник С.Бем (BSRI) й Шкалу традиційної маскулінності-фемінінності (TMF) (Kachel, Steffens, & Niedlich, 2016), експліцитне оцінювання гендерних ролей, що проявляються у різних видах побутової діяльності; визначення особливостей і порівняння фізичної ідентичності за допомогою наданих фото.

- *математичної статистики:* описова статистика. Математично-статистична обробка даних здійснювалась за допомогою Microsoft Office World (2007) та комп'ютерного забезпечення SPSS для Windows (версія 13.0.).

Репрезентативну вибірку склали: молоді люди віком від 18 до 21 року. Кількість досліджуваних складає 80 юнаків та дівчат, що навчаються або працюють. Дослідження проводилося в офлайн і в онлайн форматі, за допомогою Google форми.

Практична значущість дослідження. Результати дослідження можуть застосовуватися психологами соціально-психологічних служб у діагностичній і психокорекційній роботі з юнаками. Узагальнені теоретико-емпіричні результати роботи можуть бути використаними в процесі викладання навчальних курсів «Загальна психологія», «Психологія розвитку».

Структура роботи складається зі вступу, трьох розділів, висновків та списку використаних джерел (70 найменувань, з них – 39 іноземними мовами). Загальний обсяг роботи складає 70 сторінок. Робота містить 8 таблиць, 6 рисунків.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ Я-КОНЦЕПЦІЇ, ЯК СКЛАДОВОЇ САМОІДЕНТИЧНОСТІ

1.1. Загальний погляд на феномен самоідентичності і Я-концепції.

Самоідентичність - це внутрішнє усвідомлення того, ким ми є і як ця ідентичність вписується в наше соціальне середовище. Ідентичність охоплює всі спогади, досвід і стосунки людини, а також те, як вони вплинули на неї. Ідентичність - це ментальна концепція, яка забезпечує відчуття неперервності всередині себе, сприйняття свого місця серед інших людей та у світі. Почуття ідентичності дозволяє людині функціонувати незалежно та відповідно до власних переконань і цінностей. Самоідентичність - це відчуття того, ким людина є, сформоване цінностями, переконаннями та досвідом. Вона впливає на думки, поведінку та взаємодію з іншими. Чітке розуміння себе допомагає впевнено та автентично орієнтуватися в житті. Якості самоідентичності впливають на психічне здоров'я, мотивацію досягнення, стосунки з однолітками, зрілість особистості та кар'єрний розвиток [цит за 3, 5]. Більше того, самоідентичність є багаторівневим, багатовимірним психологічним поняттям, тісно пов'язаним з розвитком самості та особистості [цит за 2]. По суті, оскільки самоідентичність розвивається і піддається контекстуальним впливам, ідентичність людини буде дещо неоднозначною і нестабільною [цит за 6]. Методи розвитку самоідентичності також впливатимуть на те, як вона розвиватиметься з часом.

За даними вчений самоідентичність впливає на психічне здоров'я. Сильна самоідентичність підтримує позитивне психічне здоров'я кількома способами:

- Підвищення життєстійкості (Добре знаючи себе, людина може ефективніше відновлюватися після невдач)

- Ефективні механізми подолання труднощів (Міцне почуття власної гідності дає інструменти для подолання стресу та несприятливих обставин)
- Радість від досягнень (Самосвідомість дозволяє нам цінувати і знаходити радість у досягненнях).
- Здорові стосунки (Розуміння своєї ідентичності сприяє розвитку більш здорових і повноцінних стосунків).
- Емоційна стабільність (Сильна самоідентичність сприяє більшій емоційній стабільності та рівновазі).
- Покращене прийняття рішень (Маючи чітке уявлення про себе, людина приймає рішення, які відповідають нашим цінностям і цілям) [цит за 31].

Вразливість слабкої самоідентичності. Слабка або фрагментарна самоідентичність може призвести до проблем із психічним здоров'ям, таких як тривога, депресія та низька самооцінка. Без міцного почуття власної гідності легко почуватися розгубленим, невпевненим і пригніченим життєвими вимогами. Зміцнення самоідентичності може сприяти психічному благополуччю та щасливішому, більш повноцінному життю

У формуванні самоідентичності велику роль мають стосунки. Оточення людей, які нас підтримують і розуміють, має вирішальне значення для зміцнення сильного почуття власної гідності. Позитивні стосунки забезпечують це:

- Заохочення: Позитивні стосунки дають мотивацію для того, щоб шукати своє справжнє "я".
- Підтвердження: Люди, які нас підтримують, підтверджують нашу самоцінність та ідентичність.
- Безпечне самовираження: Ці стосунки пропонують безпечний простір для вираження нашого справжнього "я".

- Зміцнення самоідентичності: Позитивна взаємодія підсилює і зміцнює наше почуття власної гідності.

- Емоційна підтримка: Розуміння друзів і сім'ї забезпечує важливу емоційну підтримку у важкі часи.

- Здорові кордони: Підтримуючі стосунки допомагають нам встановлювати і підтримувати здорові кордони.

- Можливості для зростання: Вони надають можливості для особистісного зростання та самопізнання[цит за 31].

Подолання негативних впливів. Боротьба з негативними впливами та токсичними стосунками має важливе значення для збереження здорової самоідентичності та психічного здоров'я. Такі стратегії, як встановлення меж, пошук підтримки у друзів, яким можна довіряти, та дистанціювання від шкідливих людей, можуть допомогти захистити почуття самоідентичності та благополуччя. Подолання викликів самоідентичності під час життєвих змін, як-от зміна кар'єри чи стосунків, можуть вплинути на нашу самоідентичність. Щоб зберегти сильне відчуття себе під час цих змін, корисно залишатися на зв'язку з нашими основними цінностями, шукати підтримки у близьких і займатися самоаналізом. Подолання невпевненості в собі та незахищеності. Невпевненість у собі та незахищеність є поширеними проблемами, які можуть послабити самоідентифікацію. Подолання цих проблем передбачає практику співчуття до себе, постановку досяжних цілей і зосередження на наших сильних сторонах і досягненнях.

Хоча «проблеми ідентичності/дистрес ідентичності» самі по собі не є розладом, який можна діагностувати, у DSM-5 «ідентичність» використовується як вирішальна діагностична характеристика розладів особистості (Jung та ін., 2013). Тому поява проблем з ідентичністю може свідчити про подальші проблеми з психічним здоров'ям. Проблеми з

ідентичністю - це відома боротьба серед тих, хто страждає або одужує від психічних розладів, таких як пограничний розлад особистості (Ng et al., [57]).

Симптоми розладу ідентичності. Розлад ідентичності може проявлятися по-різному:

- Ставити під сумнів сенс власного буття
- Відчувати відсутність мети та/або приналежності
- Почуття нікчемності
- Самокритика та ненависть до себе
- Самоприниження
- Низька самооцінка
- Почуття неповноцінності
- Самоушкодження
- Думати, що ти небажаний або нелюбимий для інших
- Поганий настрій
- Почуття, що ти не вписуєшся в середовище однолітків, сім'ї, громади

чи суспільства.

Проблеми психічного здоров'я, пов'язані з негативною ідентичністю. Переживання негативної віри в себе, сорому та провини можуть підвищити ризик виникнення інших поширених психічних розладів. Поряд з іншими психічними захворюваннями, розлад ідентичності може призвести до погіршення самопочуття через почуття провини та сорому, пов'язане з проблемами ідентичності. Психічні розлади, такі як біполярний розлад, пограничний розлад особистості (BPD) та шизофренія, можуть ускладнити збереження власної індивідуальності. Ці розлади можуть неминуче затьмарювати ідентичність, що призводить до кризи ідентичності. Біполярний розлад, наприклад, відрізняється різкими і серйозними змінами в поведінці та настрої. Така картина може викликати у друзів і близьких подив і

невпевненість у тому, чого очікувати далі. Вони можуть скептично ставитися до динаміки ваших стосунків з ними. Різкі перепади від манії до депресії можуть бути настільки тривожними, що людина починає сумніватися, чи відображає щось з того, що вона робе, те, ким вона є насправді. Перепади настрою, які трапляються при біполярному розладі, можуть розчаровувати і засмучувати, змушуючи вас замислитися, що робити далі.

Одним з основних змістів самоідентичності є Я-концепція, яка значною мірою впливає на її формування [цит за 12]. К. Роджерс описав Я-концепцію як таку, що складається з трьох частин:

- Ідеальне Я: Ідеальне "Я" - це людина, якою хочете бути. Ця людина має атрибути або якості, над якими або працює, або хоче мати. Це те, ким би себе уявляли, якби були саме такою людиною, якою хотіли бути.
- Самосприйняття: Я-образ - це те, як бачите себе в даний момент часу. Фізичні характеристики, риси особистості та соціальні ролі впливають на образ "Я".
- Самооцінка: те, наскільки ви любите, приймаєте і цінуєте. На самооцінку може впливати низка факторів, зокрема те, як вас бачать інші, як ви вважаєте, що порівнюєте себе з іншими, а також ваша роль у суспільстві.

Я-концепція не завжди збігається з реальністю. Коли вона збігається, її називають конгруентною. Якщо ж існує невідповідність між тим, як ви себе бачите (ваш Я-образ), і тим, ким би ви хотіли бути (ваше ідеальне Я), ваша Я-концепція є неконгруентною. Ця невідповідність може негативно впливати на самооцінку [цит за 12]. Роджерс вважав, що інконгруентність має найдавніше коріння в дитинстві. Коли батьки ставлять умови на свою прихильність до дітей (наприклад, висловлюють любов лише тоді, коли діти "заслужили" її певною поведінкою та відповідають очікуванням батьків), діти починають спотворювати свої спогади про пережитий досвід, через що вони відчують

себе недостойними батьківської любові. Безумовна любов, з іншого боку, допомагає сприяти конгруентності. Діти, які відчують таку любов - її ще називають сімейною любов'ю - не відчують потреби постійно спотворювати свої спогади, щоб повірити в те, що інші люди будуть любити і приймати їх такими, якими вони є. Безумовна любов, з іншого боку, допомагає зміцнити відповідність між Я-концепцією та реальністю і, таким чином, виховує позитивну самооцінку. Проте маніакальні та гіпоманіакальні епізоди (аспекти біполярного розладу) і нарцисичний розлад особистості, з іншого боку, включають стани завищеної самооцінки або манії величі. Baumeister, Campbell, Krueger і Vohs переконливо доводять, що висока самооцінка - це не завжди добре [цит за 33].

У процесі формування Я-концепції завжди буде існувати розрив із саморозвитком. При цьому через такі фактори, як цінності, індивідуальні особливості розвитку та когнітивні обмеження, може сформуватися викривлена або неправильна Я-концепція [31]. Тому її необхідно постійно коригувати, виправляти або навіть перебудовувати. Загалом, і до певної міри, люди мають здатність до самовідновлення, але деякі ситуації, такі як значущі життєві події, можуть частково або повністю зруйнувати існуючу самоідентичність людини або змінити її з позитивної на негативну, з єдності на роз'єднаність [31]. Це призводить до того, що люди не можуть самотійно відновити свою ідентичність, а отже, втручання зовнішніх сил стає неминучим [цит за 33]. Потужна зовнішня підтримка та втручання можуть вплинути на швидкість, якість та успішність відновлення самоідентичності. Успішна реконструкція може сприяти хорошему і швидкому розвитку особистості [14]. В іншому випадку індивідуальний розвиток буде стикатися з труднощами і проблемами, що часто призводить до стану хворобливості.

Соціальний психолог А. Тайфел розробив теорію соціальної ідентичності, яка стверджує, що Я-концепція складається з двох основних частин[66]:

- Особиста ідентичність: Риси та інші характеристики, які роблять вас унікальними
- Соціальна ідентичність: Хто ви є на основі вашого членства в соціальних групах, таких як спортивні команди, релігії, політичні партії або соціальний клас. Гіпотеза соціальної ідентичності була створена для того, щоб використовувати соціальну ідентичність для пояснення міжгрупової поведінки. Ґрунтуючись на припущенні, що ідентичності формуються через процес відмінностей, визначених у відносний або гнучкий спосіб, залежно від діяльності, в якій людина бере участь (Turner and Reynolds 2010), теорія також досліджує феномен "інгрупи" та "аутгрупи". Теорія соціальної ідентичності стверджує, що взаємодія всередині групи може змінювати поведінку індивіда (Turner and Reynolds 2010). Процес створення соціальної ідентичності складається з трьох етапів: класифікація, ідентифікація та порівняння (Turner and Reynolds 2010). По-перше, люди поділяють себе на групи на основі соціальних конструктів, таких як раса та національність, щоб краще зрозуміти та ідентифікувати себе. Вони звертаються до людей, використовуючи категоріальний термін, навіть якщо насправді не знають, хто вони є. Ідентифікація - це другий крок, і, згідно з Бенвеллом і Стокоу (2006), це акт, явище або стан ототожнення. Ідентифікація слугує для підтвердження тотожності людини, тоді як ідентичність стосується того, ким вона є. Останнім кроком є соціальне порівняння. Після того, як люди класифікували та ідентифікували себе, вони можуть почати порівнювати себе з іншими групами у сприятливому ключі. Вони роблять це, щоб підтримувати свою самооцінку, і ця концепція має вирішальне значення для розуміння упереджень. Коли дві

групи ідентифікують себе як окремі та конкуруючі, вони починають конкурувати, щоб підтримати самооцінку.

Прийняття і повне вираження власної ідентичності - це не просто питання особистих уподобань, а вирішальний елемент у зміцненні благополуччя і внутрішньої гармонії. Дослідження показали, що люди, які почуваються комфортно і впевнено у вираженні свого автентичного "я", мають вищий рівень самооцінки і відчують менше тривоги та депресії. Як правило, ідентичність має центральну якість особистої однаковості та безперервності у стабільному психічному здоров'ї; коли ви прокидаєтеся вранці або коли щось змінюється в житті, ви навряд чи вважаєте себе кардинально іншою людиною. Однак у випадку кризи ідентичності люди можуть почати відмежовувати себе від того життя, яке вони ведуть зараз. Деякі люди можуть зіткнутися з кризою ідентичності раптово усвідомлюють, що щось не так.

Криза ідентичності - це етап, через який проходить багато людей, коли вони ставлять під сумнів або переоцінюють, ким вони є. Пошук ідентичності характерний для підліткового віку, але люди також можуть переосмислювати своє життя після важливих життєвих подій, таких як вихід на пенсію.

Психоаналітик і психолог Ерік Еріксон [43] розробив концепцію кризи ідентичності, щоб охарактеризувати фазу експериментів і розвитку ідентичності, яку люди переживають у підлітковому віці. Період кризи ідентичності припадає на п'яту стадію розвитку за Еріксоном. Під час кризи людина експериментує з різними ролями та ідентичностями. Наприкінці цієї стадії розвитку людина або вирішує кризу і має тверду ідентичність, або має плутанину в ідентичності. У теорії Еріксона криза ідентичності є нормальною, передбачуваною частиною здорового розвитку[36]. Відтоді це поняття стало популярним, і багато людей зараз використовують його для опису будь-якої фази, на якій людина ставить під сумнів саму себе. Наприклад, люди можуть

сказати, що криза середнього віку - це криза ідентичності, що вони переживають кризу ідентичності, якщо не можуть визначитися з кар'єрою, або можуть повідомити про кризу ідентичності після закінчення коледжу чи інших серйозних життєвих змін. Тобто цей термін тепер має два різних значення, і в широкому вжитку він значно змінився порівняно зі своїм первісним значенням.

Згідно з вісьмома стадіями розвитку Еріка Еріксона, криза ідентичності є частиною нормального розвитку[43]. Криза ідентичності має наступні ознаки. До них належать:

- дослідження нових ідентичностей і способів буття випробування різних способів мислення;

- невпевненість у власній ідентичності та цінностях

- роздуми про свою роль у світі та стосунках. Важливо, що в розумінні Еріксона кризи ідентичності така поведінка характерна саме для підліткового віку, а не для інших стадій розвитку. Здоровий розвиток ідентичності вимагає, щоб підліток вирішив кризу з почуттям ідентичності. У популярному розумінні криза ідентичності може мати додаткові ознаки: значна зміна в житті, зміна цінностей або життєвого шляху людини зміна розвитку за межами підліткового віку, наприклад, одруження або вступ до середнього віку зміна гендерної ідентичності. Кожна з восьми стадій Еріксона характеризується конфліктом між двома протилежними цінностями. На п'ятій стадії, у підлітковому віці, людина має зробити вибір між ідентичністю та плутаниною ідентичності. Ця стадія характеризується кризою ідентичності. Під час кризи ідентичності людина "приміряє" на себе різні ідентичності та способи існування. Вона може поставити під сумнів цінності та культурні норми своєї сім'ї і почати розвивати власну систему цінностей та унікальну особистість, окрему від сім'ї. Термін еволюціонував з часом. У широкому вжитку люди

використовують його для позначення будь-якого моменту, коли ідентичність людини змінюється або коли вона ставить під сумнів свою ідентичність. Наприклад, культурні чи професійні зміни можуть спричинити кризу професійної ідентичності.

Деякі стани, схожі на кризу ідентичності, включають:

- Криза ідентичності в середньому віці.
- Криза четвертого віку
- Криза ідентичності, яка часто трапляється у віці 20 років, коли людина починає кар'єру або закінчує коледж.
- Криза професійної ідентичності: Криза, що виникає, коли людина не впевнена у своїй кар'єрі.
- Гендерна дисфорія: Почуття дискомфорту зі статтю, яку людина отримала при народженні, що може включати бажання жити іншою статтю.
- Розлад адаптації: Інтенсивна стресова реакція на стрес або травму

Таким чином, ідентичність - це важливе поняття, яке впливає на наше життя у багатьох аспектах. Екзистенційні питання мають відношення не лише до терапії, але й до самосвідомості та самодопомоги. Розуміння важливості ідентичності може допомогти терапевтам підтримувати клієнтів у розвитку почуття власної гідності, підвищенні самосвідомості та покращенні самодопомоги. Ідентичність формується під впливом різних факторів, включаючи дитячий досвід, експерименти та саморозвиток, а також під впливом сімейної історії, дружби та ширших суспільних і культурних факторів. Дослідження власної ідентичності може допомогти людині глибше зрозуміти себе, свої цінності та переконання, що сприятиме особистісному зростанню та вдосконаленню стратегій подолання труднощів і практик самодопомоги.

1.2. Гендерна ідентичність і гендерна роль, різноманітність гендерних ідентичностей у сучасної молоді.

Однією зі складових розвитку ідентичності є розвиток гендерної ідентичності. Гендерна ідентичність - це те, як людина відчуває себе всередині і як виражає свою стать через одяг, поведінку та зовнішній вигляд. Це почуття, яке починається дуже рано в житті. Гендерна ідентичність стосується того, чи вважають люди себе переважно маскулініними, переважно фемінініними або ж певною комбінацією цих двох ознак [цит за 1]. Хоча терміни "гендер" і "стать" часто вживаються як взаємозамінні, вони не означають одне й те саме. "

Відомо, що люди часто плутають стать, гендер і гендерну ідентичність. Але насправді це різні речі. Розглянемо їх.

Стать - це біологічна ознака - чоловіча чи жіноча - на основі статевих органів, з якими народилися людина. Термін "стать" є константою в часі та культурі і означає біологічне, хромосомне визначення належності до чоловічої (XY) або жіночої (XX) статі.

Гендер означає широкий набір характерних якостей, які відрізняють маскулініність від фемініності, і включає в себе особисті якості, соціальні ролі, соціальні звичаї, види діяльності та поведінку. Крім того, характерні якості, пов'язані з певною статтю, змінюються з часом і в різних культурах. Наприклад, колись вважалося, що займатися спортом не дуже жіночно, проте в сучасній західній культурі і чоловіки, і жінки займаються спортом з однаковим завзяттям. Гендер набагато складніший: це соціальний і правовий статус, а також набір очікувань від суспільства щодо поведінки, характеристик і думок. У кожній культурі існують стандарти щодо того, як люди повинні поводитися залежно від їхньої статі. Це також, як правило, чоловіче або

жіноче. Але замість того, щоб говорити про частини тіла, це більше про те, як від вас очікують, що ви будете поводитися відповідно до вашої статі[24].

Гендер сам по собі є складним соціологічним конструктом, який виходить далеко за межі статі, заснованої на геніталіях, і включає в себе інтрапсихічні почуття, соціальні взаємодії, поведінку, ставлення, соціальні значення, пов'язані з геніталіями, і способи, якими люди повинні діяти, виходячи з їхніх геніталій. Як соціальний артефакт, гендер можна також розглядати як соціалізовану роль або поведінку, яку люди повинні приписувати собі або стикатися з соціальною стигмою (Butler). Наприклад, суспільство диктує, що дівчатка повинні носити сукні та поводитися у жіночний спосіб, тоді як хлопчики повинні бути грубими, поводитися жорстко та уникати емоційного самовираження. З іншого боку, гендер також може бути соціальною поведінкою, яка цілеспрямовано суперечить очікуваній поведінці, що ґрунтується на статі, визначеній при народженні (Levitt). Іншими словами, людина зі статтю від народження, яка ідентифікує себе як чоловік і має помітне волосся на обличчі, може носити або традиційно чоловічий одяг, наприклад, костюм, або одяг, який вважається жіночим, наприклад, сукню. У першому випадку вона буде відповідати соціальним нормам, тоді як у другому - носити сукню - суперечитиме соціальним нормам і кидатиме виклик припущенням людей про те, що означає бути чоловіком. В таблиці 1.1. представлено суспільні норми, щодо гендерних ролей

Таблиця 1 1.

Гендерні суспільні норми

Жіноча гендерна роль	Гендерна роль чоловіка
Повсякденне життя	

Історично склалося так, що жінки ведуть домашнє господарство, зосереджуючись на приготуванні їжі, прибиранні та догляді за дітьми, уособлюючи роль берегині домашнього вогнища.	У традиційному розумінні від чоловіків часто очікують, що вони будуть основними постачальниками та вирішальниками проблем, проявлятимуть ініціативу та компетентність у виконанні різноманітних завдань.
Кар'єра	
Кар'єрні очікування щодо жінок традиційно пов'язані з «жіночими» галузями, такими як викладання, медсестринство або мистецтво, що часто ґрунтується на переконанні, що ці професії вимагають емоційного інтелекту та емпатії.	Чоловіків часто заохочують до кар'єри, яка вважається «чоловічою», як-от інженерія, фінанси чи фізична праця, часто через уявлення про те, що ці сфери вимагають логічного мислення та фізичної сили.
Стосунки	
У стосунках жінки часто розглядаються як емоційна опора, що пропонує підтримку і підтримує гармонію у відносинах. Від них традиційно очікують, що вони будуть більш комунікабельними та виразними у вираженні своїх почуттів	Традиційно чоловіки розглядаються як переслідувачі в романтичних стосунках, ініціатори побачень і пропозицій. Емоційна експресія часто применшується, акцент робиться на діях, а не на словах.
Шлюб	
У контексті шлюбу від жінок часто очікують, що вони надаватимуть	У шлюбі від чоловіків традиційно очікують, що вони будуть

пріоритет сім'ї та домашньому життю, іноді навіть на шкоду особистим амбіціям чи кар'єрі	годувальниками і головою сім'ї, прийматимуть важливі рішення і нестимуть відповідальність за добробут сім'ї.
Спорт	
Традиційно жінок спрямовують до менш агресивних видів спорту, таких як гімнастика, теніс або плавання. Успіхи в спорті часто є вторинними по відношенню до естетики чи грації.	Чоловіків часто спрямовують до конкурентних і фізично складних видів спорту, таких як футбол, баскетбол чи бокс. Успіх у спорті може розглядатися як ознака мужності та доблесті.

Примітка: Це лише суспільні норми, які не є універсальними для всіх людей. Жінки можуть втілювати широкий спектр характеристик, багато з яких можуть не збігатися з традиційними «жіночими» ролями. Чоловіки можуть демонструвати і демонструють різноманітні риси, які традиційно не вважаються «маскулінними».

Гендерна ідентичність може збігатися або відрізнятися від статі, визначеної при народженні[49].

Гендерне самовираження Зовнішній прояв гендерної ідентичності, що зазвичай виражається через поведінку, одяг, особливості тіла або голос і може відповідати або не відповідати соціально визначеній поведінці та характеристикам, які зазвичай асоціюються з маскулінною або фемінінною поведінкою.

Кожна людина має свою гендерну роль, яка відповідає її статі та формується під впливом культури її громади. Гендерна роль - це очікування та роль, які визначають людей у їхньому мисленні, поведінці та відчуттях як чоловіків або жінок (Santrock, 2003). В ідеалі, гендерна роль людини повинна відповідати її статі. Насправді, незважаючи на припущення, що чоловіки повинні мати маскулінну ідентичність, а жінки - фемінінну, деякі дослідження

показали, що гендерна ідентичність не відповідає біологічній статі (Bem, [34]). Маскулінність - це індивідуальний світогляд, який має інструментальні характеристики і є чоловічим конструктом чоловіків (Boe, 2015; Demartoto, A., 2010; Santrock, 2003). Маскулінність є компонентом гендерного соціального конструкту, який зазвичай асоціюється з чоловіками та їхніми характеристиками (Johnson and Repta, 2012). Роль гендеру в маскулінних персонажах відіграють такі особистісні риси, як напористий, впевнений у собі, конкурентоспроможний, амбітний, домінантний, мужній, сильний, впевнений у собі та відважний (Bem, [34]). І навпаки, фемінінність - це індивідуальний світогляд, який має виразні особистісні риси (Boe, 2015; Santrock, 2003). Жіночність також часто асоціюється з жіночою гендерною поведінкою (Johnson and Repta, 2012). Фемінний характер має м'які риси особистості; чутливий, тонкий, співчутливий, щасливий, доброзичливий, люблячий, веселий, турботливий і комунікабельний (Bem, [34]). Згідно з гендерною схемою Бем, на гендерну самосвідомість впливає те, як індивіди обробляють інформацію, отриману як на основі власного досвіду, так і на основі досвіду інших людей. Вона стверджувала, що люди з ідеальною гендерною ідентичністю (чоловіки як маскулінні, а жінки як фемінні), швидше за все, більше покладаються на гендерну схему, ніж люди, які не відповідають своїм гендерним ролям (наприклад, чоловіки, які вважають, що в них більше домінує жіночий характер, ніж чоловічий) (Palan et al., 1999).

Останнім часом у дослідженнях маскулінності та фемінності з'явилося поняття андрогінності. Андрогінність - це високе поєднання як чоловічих, так і жіночих рис. Таке поєднання робить андрогінів такими, що проявляють такі риси особистості, як терплячість, турботливість, відповідальність, напористість, впевненість у собі та силу (Bem, [34]). Що стосується недиференційованих гендерних ролей, то, на думку С.Бем, вони були

адресовані особам, які мають низький рівень маскулінних і фемінних стереотипів.

Nash стверджує, що люди краще виконують когнітивні завдання, коли їхні Я-концепції відповідають гендерним стереотипам завдань. Результати просторових і математичних завдань, які зазвичай стереотипно вважаються маскулінними, підтвердили гіпотезу Неша. Вищі показники маскулінної та нижчі показники фемінної Я-концепції були пов'язані з кращими результатами. Ці зв'язки спостерігалися більш послідовно для жінок, ніж для чоловіків. Зокрема, було виявлено, що хлопчики-підлітки, які вважали себе фемінінними, мали кращі результати в просторових і математичних задачах. Гіпотеза Неша не була підтверджена для вербальних завдань. Нарешті, не було отримано доказів того, що андрогінність, визначена як високі маскулінні та високі фемінні показники або як баланс між маскулінними та фемінними показниками, пов'язана з кращими когнітивними здібностями.

Проте західні ЗМІ регулярно заявляють, що молодь відкидає традиційні гендерні ярлики (The Guardian, 2016) і очолює "гендерну революцію" (National Geographic, 2017), а прийняття небінарної гендерної ідентичності знаменитостями, наводиться як доказ більшої відкритості серед молодих поколінь (Ritschel, 2020). Такі твердження не зовсім безпідставні. Нещодавні наукові дослідження свідчать про те, що традиційні гендерні ідентичності та форми самовираження сприймаються молодими людьми на Заході менш жорстко. В інтерв'ю зі студентами американських коледжів віком 18-30 років Рісман (Risman, 2017, 2018) стверджує, що новим у цьому поколінні є значна кількість молодих людей, які "відкидають не лише культурні значення гендерного "Я" на індивідуальному рівні, але й припущення про те, що стать і гендер взагалі потрібно співвідносити". Саме цих "гендерних бунтарів" Рісман називає унікальним "феноменом міленіалів", хоча вона підкреслює, що багато молодих людей також дотримуються більш традиційних поглядів або мають

більш прагматичні та амбівалентні орієнтації, фактично "балансуючи" між різними розуміннями гендеру.

Взагалі вважається, що у ранньому та середньому підлітковому віці розуміння гендеру є досить жорстким і стереотипним. Як наслідок, молодші підлітки зазвичай демонструють більш гендерно-стереотипну поведінку, ніж старші підлітки. Це означає, що дівчата тяжітимуть до більш "дівочих" видів діяльності та матимуть ультра-жіночний вигляд, тоді як хлопці схилитимуться до більш "чоловічих" видів діяльності та матимуть надмаскулінний вигляд. Існує низка причин для такої гендерно-стереотипної поведінки. По-перше, тіло підлітків настільки змінилося в період статевого дозрівання, що тепер воно починає нагадувати тіло дорослої людини. Звичайно, підліткам подобаються деякі з цих фізичних змін, але не подобаються інші. Як наслідок, вони можуть прагнути посилити ті фізичні зміни, які вважають бажаними або привабливими, і применшити або приховати зміни, які їм не подобаються. Наприклад, дівчатам може подобатися купувати бюстгальтери, які підкреслюють їхню нову жіночну фігуру, але вони також можуть почати використовувати багато косметики, щоб приховати плями від акне. Тим часом хлопці можуть бути цілком задоволені своїм новим волоссям на обличчі і насолоджуватися новим ритуалом гоління, але наполягати на тому, щоб обприскувати себе важкими одеколорами і дезодорантами, щоб замаскувати свій новий сильний запах тіла. Таким чином, деякі гендерно-стереотипні моделі поведінки є результатом цих спроб "применшити" або "збільшити" фізичні зміни у своєму тілі.

По-друге, оскільки підлітки стають більш зацікавленими у знайомствах та романтичних стосунках, вони будуть демонструвати стереотипну, гендерно-специфічну поведінку, намагаючись бути привабливими для протилежної статі. Загалом, хлопців приваблюють дівчата з жіночною зачіскою, жіночною формою тіла, жіночними рисами обличчя та жіночними

ароматами. Тому дівчата-підлітки починають витрачати багато часу на те, щоб досягти жіночного вигляду, поправляючи зачіску, наносячи макіяж, щоб підкреслити рожеві губи та щоки, обираючи жіночний та/або відвертий стиль одягу, а також користуючись ароматизованими лосьйонами та спреями, щоб приємно пахнути. Вони роблять все це, щоб привернути увагу хлопців. Так само і хлопці починають витрачати багато часу на покращення своєї чоловічої зовнішності, тому що дівчат-підлітків зазвичай приваблюють хлопці, які виглядають мужніми, сильними, витривалими і красивими. Хлопці можуть качатися в спортзалі, щоб збільшити свої м'язи, вчитися грати в чоловічі види спорту, такі як футбол або скейтбординг, і вибирати одяг, який вони вважають міцним і красивим. Вони роблять усе це, щоб показати дівчатам, наскільки вони сильні та мужні. Отже, деяке посилення гендерно-стереотипної поведінки є результатом цих зусиль, спрямованих на те, щоб привабити протилежну стать[9].

По-третє, у ранньому підлітковому віці друзі та сім'я впливають на те, як підлітки виражають свою гендерну приналежність. Таким чином, стереотипна поведінка передається з покоління в покоління. Коли батьки, дідуся, дядьки, старші брати та друзі розповідають підліткам, що означає "бути чоловіком", або описують, що очікується від чоловіків, це формує їхнє сприйняття маскулінності та впливає на їхню поведінку. Наприклад, батько може наполягати на тому, щоб син допомагав матері носити продукти нагору, і може помітити, що його сестри не зобов'язані виконувати цю роботу. Підліток може дійти висновку, що носити чи піднімати важкі предмети - це чоловіча справа, тому він може зголоситися нести рюкзак своєї подруги по дорозі зі школи додому. Так само матері, бабусі, тітки, старші сестри та подруги будуть розповідати дівчатам-підліткам, що таке "по-жіночому", що формуватиме уявлення дівчат про жіночність і впливатиме на їхню поведінку. Наприклад, мати може зробити зауваження доньці за надто голосний сміх,

заявивши, що реготати - це не "по-жіночому". Як наслідок, підліток може навчитися "хихотіти" у стереотипно жіночий спосіб[9].

Зростання гендерно-стереотипної поведінки, як правило, досягає піку в середньому підлітковому віці, а потім починає спадати. До кінця підліткового віку гендерна ідентичність молоді зазвичай стає більш стабільною, але без ригідності. На цьому етапі молодь відчуває себе достатньо впевнено і безпечно, щоб займатися цікавою для неї діяльністю, незалежно від того, чи асоціюється вона традиційно з її статтю, чи ні. Наприклад, хлопчик, який спостерігав, як його бабуся мирно насолоджується вишиванням, може вирішити, що він хотів би спробувати вишивання як хобі. Хоча він усвідомлює, що це стереотипно жіноче заняття, він також розуміє, що його задоволення і участь у цьому занятті не применшує його маскулінності. Так само, коли молоді чоловіки і жінки стають більш захищеними і впевненими у своїй гендерній ідентичності, вони більше не відчувають, що повинні завжди мати ідеально чоловічий або жіночий вигляд. Наприклад, дівчата можуть почуватися цілком комфортно в джинсах, футболках, кросівках і бейсболках, навіть якщо цей одяг не є особливо жіночним. До кінця підліткового віку молодь, як правило, з'ясовує свою роль у суспільстві, в тому числі й гендерну, і формує безпечну та комфортну індивідуальну ідентичність, яка відповідає її цінностям, переконанням та інтересам.

Така гнучкість, якою молодь починає користуватися в пізньому підлітковому віці, свідчить про більш зріле розуміння гендеру, яке визнає, що гендер найкраще розуміти в континуумі - від суто чоловічого до суто жіночого, причому більшість людей знаходяться десь посередині між цими двома крайніми полюсами. Зазвичай, коли люди досліджують себе та інших більш цілісно, враховуючи особисті уподобання, фізичний тип, інтереси, діяльність, поведінку, стиль і риси особистості, вони виявляють суміш чоловічих і жіночих характеристик, які складають їхню ідентичність. Наприклад, багатьох

батьків можна охарактеризувати як турботливих і ніжних, хоча ці риси стереотипно вважаються фемінними. Так само багатьох жінок можна охарактеризувати як запеклих суперниць і агресивних, хоча ці риси традиційно вважаються маскуліnnими. Таким чином, коли підлітки переходять у доросле життя, їхнє розуміння гендеру стає набагато менш жорстким і більш широким. Тим не менше, більшість молодих людей зрештою ідентифікують себе з гендером, який відповідає їхній біологічній статі. Однак деякі молоді люди ідентифікують себе з обома статями, і таких молодих людей називають трансгендерними, тобто такими, що поєднують в собі обидві статі. Дорослі транс-люди пропонують широкий спектр теорій про гендер і критикують традиційні моделі гендеру за те, що вони не враховують складність, мінливість і різноманітність гендерного досвіду та ідентичностей. Транс-молоді ще належить вступити в ці дискусії, і їхній гендер, доступ до лікування та послуг, а також права часто визначаються медичними дискурсами про гендер і розвиток гендерної ідентичності. У 21 столітті батьки та сім'ї транс-молоді починають відігравати важливу роль у відстоюванні та підтримці потреб своїх трансгендерних дітей. Вчені говорять про те, що останнім часом спостерігається зростання кількості людей, які ідентифікують себе як трансгендерні. Хоча більшість молодих людей, які є трансгендерними та гендерно диверсифікованими, ідентифікують свою стать бінарно (тобто як чоловічу або жіночу, що часто пов'язано з дескрипторами трансмаскуліnnої або трансфемініnnої ідентичності), значна частина з них мають гендерну ідентичність, що виходить за межі бінарної статевої ідентичності чоловіка або жінки. Тому небінарність стала в останні часи, загальним терміном, який використовується для опису різноманітних гендерних ідентичностей, що виходять за межі бінарності. Під терміном "небінарність" розглядаються багато з цих ідентичностей, зокрема:

- Гендерний квір (гендерквір) - це людина, яка не дотримується бінарних гендерних норм. Вони можуть бути небінарними, гендерно неконформними, агендерами, пангендерами, гендерфлюїдами або мати іншу гендерну ідентичність. Термін "гендерквір" почали вживати з 1990-х років. Він з'явився в активістських колах, де люди шукали слова для опису тих, хто протистояв гендерній бінарності (вірі в те, що ти або чоловік, або жінка) і розширював межі гендеру. Спочатку транс-люди використовували гендерквір як спосіб ідентифікувати себе як політично активних у боротьбі за права транс-людей. У той час людей, які повністю виходили за межі гендерної бінарності, називали гендерними злочинцями. У 1995 році термін "гендерний квір" вперше з'явився в друкованих виданнях, а незабаром інтернет допоміг зробити його більш популярним. Зараз люди використовують гендерквір для опису всіх видів гендерної ідентичності, які не підпадають під бінарну систему "чоловік-жінка".

- Агендерні люди вважають, що вони не мають гендеру або що їхній гендер нейтральний.

- Бігендер. Бігендерні люди ідентифікують себе і як чоловіків, і як жінок, або навіть як представників двох гендерів. Перемикання між двома гендерами або наявність двох гендерів одночасно

- Гендерфлюїд. Люди, які відчувають, що їхня стать змінюється, можуть називати себе гендерфлюїдними.

- Небінарний. Іноді це також пишуть скорочено "енбі". Небінарні люди не відносять себе до жодного з гендерів. Деякі ідентифікують себе як трансгендерні особи, а деякі ні. Двоїстість духу. Деякі корінні американські племена визнають дводуховних людей третьою статтю. Залежно від їхньої конкретної ідентичності та племені, вони можуть проявляти гендерні риси одного або декількох гендерів і мати особливі ролі у своєму племені.

- Демігендер: Часткова приналежність до певної статі

- Пангендер: Ідентифікація себе як представника кількох гендерів одночасно або перемикання між кількома гендерами .

Для людей, які ідентифікують себе як гендерні квір, дискримінація, на жаль, все ще є частиною їхньої реальності. Дослідження, проаналізувавши дані щодо дискримінації трансгендерів, показало, що гендерні квір-люди стикаються з дискримінацією та насильством у схожих, а іноді навіть вищих масштабах, ніж бінарні трансгендери. Серед респондентів опитування, які ідентифікували себе як гендерні квір: 76% сказали, що вони безробітні, 32% зазнали фізичного насильства, 31% зазнали переслідувань з боку правоохоронних органів, 36% повідомили, що не зверталися за медичною допомогою через страх перед дискримінацією.

Оскільки молоді люди використовують багато різних дескрипторів для позначення своєї гендерної ідентичності, яка виходить за межі бінарної системи "чоловік-жінка", то клініцистам і дослідникам важливо знати про цю велику різноманітність у термінології, щоб забезпечити використання правильних дескрипторів у медичних або дослідницьких установах при роботі з цією групою населення.

Розбіжності щодо перманентності гендерного дистресу, пережитого в підлітковому віці, лежать в основі дебатів про практику гендерного переходу в молодіжному віці. Ті, хто занепокоєні цією практикою, вказують на те, що ендокринні та хірургічні втручання, які використовуються для лікування дистресу, пов'язаного з гендерною ідентичністю, мають незворотні наслідки на все життя, а тому їх слід відкласти до досягнення зрілості, коли є більше впевненості, що транс-ідентичність буде стійкою. Прихильники медичного гендерного підтвердження для молоді стверджують, що гендерна дисфорія, яка з'являється в підлітковому віці, зазвичай є перманентною, а тому постійний характер лікування не викликає занепокоєння. Проте, молоді люди з діагнозом "гендерна дисфорія" страждають від високого рівня супутніх

психічних розладів. Понад 70% молодих людей з діагнозом гендерна дисфорія мали принаймні один інший психіатричний діагноз (67% чоловіків і 76% жінок). У порядку зменшення частоти супутніми діагнозами були депресивні розлади, тривожні розлади, пограничні розлади особистості, синдром дефіциту уваги і гіперактивності та посттравматичні стресові розлади.

Таким чином, гендер є однією з перших соціальних категорій, яку вивчають діти в сучасних суспільствах, а отже, знання гендерних стереотипів є очевидним з раннього дитинства і в дорослому віці, причому як підлітки, так і студенти коледжів формують свою Я-концепцію відповідно до гендерних стереотипів, які вони засвоїли. Ми визначаємо "традиційну маскулінність" і "традиційну фемінінність" як відносно стійкі характеристики, що охоплюють риси, зовнішність, інтереси та поведінку, які традиційно вважаються відносно більш типовими для жінок і чоловіків відповідно. Прийняття гендерної ролі є фактичним проявом (тобто те, наскільки маскулінною-фемінною людина вважає себе), а гендерно-рольові переваги, це те наскільки маскулінною-фемінною людина в ідеалі хотіла б бути тобто її бажаний ступінь маскулінності-фемінності.

1.3.Теоретичний огляд взаємодії ідентичності з процесом стресу, травми

Самоідентичність, розвивається в контексті несприятливих обставин. Поглиблення розуміння себе та ідентичності в контексті життєвих стресів і травм є важливим для розвитку цієї галузі. В одному з підходів травматичні події розглядаються як один із видів стресів, які мають гострий характер і є складною частиною загальної теорії стресів. Коли ми говоримо про стресори, ми маємо на увазі всі види гострих (травматичних), хронічних і нехронічних стресів. Крім того, ми вважаємо, що клінічна наука повинна зосередитися на

впливі і загальній макродинаміці стресорів, які включають в себе накопичення і поширення травматичних, хронічних і нехронічних стресорів, їх динамічну взаємодію і вплив, а не тільки на одному гострому (травматичному) стресі, який, в основному, є домінуючим в літературі з ПТСР, орієнтованій тільки на травму. Далі обговоримо сучасний погляд на стресори Я та ідентичності, а також потребу в новій перспективі, яка детально описує травми ідентичності та їх мікро- і макродинаміку.

Сучасний стан знань відображає значний прогрес у розумінні динаміки ідентичності/стресу/травми. Люди розвивають свою ідентичність, починаючи з раннього підліткового віку (наприклад, Blos,; Kroger,). Підлітковий вік знаменує собою вирішальну революцію індивідуації, яка ставить дитину на шлях розвитку і формування унікальної взаємозалежної особистості в дорослому житті. Самоідентичність як гнучка і динамічна агентна система розвивається (позитивно чи негативно), маючи справу з внутрішніми, екологічними та соціальними стресами і травмами. Існують докази того, що активація самоідентичності залежить від контексту і варіюється залежно від ситуації та впливу стресів і травм (наприклад, Galliher, McLean, & Syed, 2017; Guala & Filippin, 2017). Стресори та травми ідентичності є контекстом і передумовою розвитку ідентичності та становлять другий член рівняння розвитку ідентичності. Реакція ідентичності, що формується, на складні або загрозливі внутрішні та зовнішні стреси і травми визначає траєкторію розвитку ідентичності та її поведінкові результати. Стресори можуть кидати виклик одному з аспектів самоідентичності, стимулюючи або гальмуючи його розвиток. Наприклад, зґвалтування може поставити під сумнів і пригнічувати автономне зростання особистої ідентичності, в той час як сприятливе сімейне середовище може розвивати автономію і взаємозалежність особистої ідентичності

У підлітковому віці люди починають набувати підвищеної самосвідомості, метапроцесуальної, метакогнітивної та саморегуляторної здатності. Вони розвивають самовизначення, виражені в незалежних і взаємозалежних Я-схемах і пов'язаних з ними самооціночних, подієвих та інших оціночних, когнітивних і емоційних здібностях. Завдяки цьому процесу вони набувають внутрішніх і зовнішніх активів розвитку. Розвивають здатність до самооцінки, яка допомагає їм досліджувати свої межі та потенціал і справлятися з труднощами. Вони вибірково налаштовують себе на значущі події, які мають відношення і значення для розвитку їхніх самовизначень, самосхем, самооцінок, активів та екзистенційних проблем (наприклад, Banaji & Prentice,; Fiske & Taylor,; Markus,; Markus & Kitayama,; Oyserman,).

Конструювання, деконструювання та реконструкція компонентів самоідентичності пов'язані з існуванням, підтримкою та розвитком виконавчого «Я» індивіда з його новими метакогнітивними здібностями та здатністю до самоконтролю. Спроможність, схоже, виникає як із самоконтрольованих, так і з контрольованих стимулами процесів (наприклад, Wang, Damen, & Aarts, 2017). З появою агенції виникають складні системи ідентичності. Виконавча самоідентичність функціонує як організуючий і регулюючий виконавчий агент, який керує динамічною ієрархією ідентичностей (наприклад, Bandura, 2006; Deci & Ryan, 2010). Він керує розвитком агентної виконавчої обробки. Особиста (і міжособистісна) ідентичність включає незалежні Я-схеми, які є центральними для емоційної та когнітивної обробки міжособистісних стресів і травм. З іншого боку, теорія соціальної ідентичності (SIT) (наприклад, Tajfel & Turner, 1979) припускає, що ідентифікація з групами приналежності та взаємозалежні Я-схеми є центральними для емоційної та когнітивної обробки, особливо у відповідь на міжгрупові та колективні (соціальні) стресори ідентичності. SIT припускає, що

групове оцінювання породжує групові емоції та поведінку (наприклад, Maskie & Smith, 2002).

Самоідентичність є інформаційним агентом, який обробляє інформацію про світ (наприклад, Baumeister, Maranges, & Vohs, 2018). Ідентичності, особисті чи колективні, як такі, є докогнітивними, доафективними Я-схемами та мета-репрезентаціями, які функціонують для обробки та регулювання сприйняття, проведення оцінок/переоцінок, емоцій та поведінки (див., наприклад, Elmore & Oyserman, 2012; Oyserman, Fryberg, & Yoder, 2007; Randel, 2002; Reed, 2004; Oyserman та ін., 2015). Крім того, ідентичність передбачає прагнення до автентичності та потребу в самоактуалізації, самореалізації та утвердженні активованої соціальної чи особистої ідентичності, просуванні своїх цілей та життєвих проєктів.

Концепція травми на основі розвитку (Kira, 2001, Kira, 2010; Kira та ін., 2008, Kira та ін., 2013; Kira та ін., 2011, Kira та ін., 2014; Shuwiekh, Kira, & Ashby, 2017) відображає деякі лінійні та нелінійні мікро- та макродинамічні процеси, що лежать в основі етіології негативного або позитивного впливу травми ідентичності. Люди є самосвідомими динамічними системами, які постійно відстежують внутрішні та зовнішні процеси за допомогою зворотного зв'язку та циклів зворотного зв'язку. Вони демонструють нелінійні переходи з одного стану в інший при досягненні певного порогу зовнішнього та/або внутрішнього тиску/стресу (наприклад, Benight, Shoji & Delahanty, 2017; Guastello, & Liebovitch, 2009; Kaplan & Garner, 2017; Kunnen, 2012). Сучасні статичні моделі ідентичності не можуть охопити нелінійні динамічні процеси, такі як зрушення в саморегуляції та зміщення виразності ідентичності від однієї ідентичності до іншої в межах складної ієрархічної матриці виразних і дрімучих ідентичностей. Дослідження динаміки ідентичності можуть виграти від більш динамічного гібридного лінійного та нелінійного системного підходу, який фокусується на динамічному процесі

самоадаптації до екстремальних стресів у часі. Динамічний гібридний підхід відкриває шлях до значного методологічного прогресу у використанні нелінійних аналітичних методів.

Концепція травми на основі розвитку розширила та інтегрувала теорії ідентичності, екзистенційної тривоги та тривоги знищення (ЕАА), а також теорії стресу і травми в цілісну структуру динаміки травми ідентичності. Концепція травми ідентичності (наприклад, Kira, 2010) слугує метатеоретичною евристикою, яка може орієнтувати майбутні дослідження стресів, пов'язаних з ідентичністю. Вона ґрунтується на розділенні/індивідуалізації та розвитку теорій автономії і взаємозалежності (наприклад, Mahler, Pine, & Bergman, 2000). Вона спирається на роботу Еріксона (1968) про ідентичність, модель розвитку ідентичності Марсії (наприклад, Marcia, 1980) та модель стилів обробки ідентичності (наприклад, Berzonsky, 2008). Стресори/травми ідентичності - це внутрішні чи зовнішні події або ситуації, які загрожують або кидають виклик існуванню, підтримці чи розвитку однієї чи кількох важливих ідентичностей людини та/або пов'язаних з ними припущень, самооцінок та наявних функціональних активів (порівняйте: Oyserman, 2009a, 2009b, 2015; Fisher & Oyserman, 2017). Люди зазвичай реагують на стресові фактори у спосіб, який відповідає їхній активованій ідентичності, пов'язаним з нею доступним Я-схемам, а також вкоріненим оцінкам і пов'язаним з ними активам розвитку. Концепція травми на основі розвитку пропонує три основні типи стресів/травм, які включають :

- травми до ідентичності (наприклад, розрив прив'язаності),
- різні типи стресів/травм ідентичності, які можуть бути пережиті з початком процесу індивідуалізації,
- стреси/травми взаємозалежності після ідентичності, які відображають складні особистісні та соціальні зв'язки індивіда.

Типи постідентифікаційних травм включають вторинні та третинні типи стресових травм. Стрес/травма рольової ідентичності може стосуватися принаймні двох типів ролей: соціальних ролей, наприклад, материнства чи батьківства з кількома обов'язками, які дають змогу самореалізуватися, та освітніх і професійних ролей, які дають змогу самоактуалізуватися. Вони також включають фізичну ідентичність або стресор/травму виживання (PIST) (події, які порушують/загрожують фізичному існуванню людини, наприклад, подія, що загрожує життю).

Фізична ідентичність людини та зв'язок між розвитком ідентичності та загрозами для тіла (Daniels & Gillen, 2015), а також самооцінка тіла привертала мало уваги в літературі з питань ідентичності (Nelson, Kling, Wängqvist, Frisén, & Syed, 2018). Крім того, стрес/травма ідентичності включає безліч інших соціальних (або колективних) стресів/травм ідентичності (CCTI) (наприклад, різні види дискримінації, такі як етнічна, расова та гендерна дискримінація, різні види насильства в соціальній структурі (наприклад, бідність та відносна депривація) та міжгрупові конфлікти (наприклад, катування) (Kira, 2010, Kira et al., [50]).

Більшість таких видів соціального або колективного стресу/травми ідентичності спричиняються мікро- та макросистемами та групами або їхніми представниками, на відміну від інших видів травм, які спричиняються переважно окремими особами (Kira, 2017; Kira та ін., 2014; Kira, Shuwiekh та ін.,) [50]. Крім того, більшість з них є хронічними та безперервними (Kira et al., 2013) . Нарешті, прихід глобалізації, пов'язаний з комунікаційною революцією та поширенням смартфонів, призвів до посилення кіберсоціалізації. З'являються нові типи віртуальних і реальних особистих і соціальних (колективних) ідентичностей (див., наприклад, Clemmitt, 2006; Olivier, 2011), з новими різноманітними кібер-стресами/травмами (наприклад, крадіжка ідентичності) Якщо вторинна травматизація - це міжособистісна

передача стресу/травми між пов'язаними особами, то третинна травматизація - це передача між поколіннями, міжгрупова передача та історичні травми. Обидва типи вторинних і третинних стресів/травм пов'язані з динамікою взаємозалежності, що досягається в процесі розвитку особистості. До стресів/травм ідентичності належать стреси/травми особистої ідентичності (ПІТ) (події, які порушують/загрожують здатності, автономії та свободі волі людини, наприклад, сексуальне та фізичне насильство). До стресорів/травм ідентичності також відносяться рольові травми ідентичності (РІТ), які є особливим викликом для самореалізації (наприклад, невдалий бізнес, звільнення з роботи, вигнання зі школи) або самореалізації (наприклад, сприйняття невдалої генеративності та репродуктивні травми, наприклад, Jaffe & Diamond, 2011). Культурні та подвійні ідентичності з'явилися з широким розповсюдженням внутрішньої міграції, імміграції та пошуку притулку. Різні культурні впливи призвели до різної соціальної лояльності та ідентичності, а також до змішання ієрархії ідентичності людини та пов'язаних з цим стресів і травм. Наприклад, отримання статусу біженця або натуралізація вже саме по собі є набуттям нової соціальної ідентичності.

Інтегративна концепція травми ідентичності відрізняється від інших підходів тим, що теоретично розглядає систему ідентичності як динамічну лінійну/нелінійну систему, яка керує щонайменше трьома мікродинаміками та трьома макродинаміками. Перша мікродинаміка - це процеси активації/пригнічення виразності різних ідентичностей під впливом різних стресів і травм, що впливають на ідентичність. По-друге, це динаміка активації або гальмування різних оцінок/переоцінок подій, процесів самооцінки/переоцінки, а також вибіркової мобілізації основних активів розвитку, пов'язаних з активованою (або прийнятою за замовчуванням) ідентичністю. Третій - активізація екзистенційних тривог через реальні чи уявні загрози існуванню, підтримці чи розвитку однієї чи кількох

ідентичностей людини. Нарешті, теорія виходить за межі парадигми однієї травми та її мікродинаміки до макродинаміки травматизації, такої як кумулятивна травма і динаміка поширення травми, а також взаємодія між ідентичністю, пре- і пост-ідентичністю в механізмах, що ведуть до розвитку посттравматичної ідентичності.

Динамічна активація/пригнічення виразності різних ідентичностей під впливом різних стресів і травм: різні ідентичності належать до агентного "Я" (або самоідентичності) однієї і тієї ж людини. Вони перетинаються в динамічній ієрархічній структурі, де деякі ідентичності є більш виразними, а інші - більш пригніченими, залежно від подій, що їх активують, або значення, яке людина надає кожній з них за замовчуванням. Ідентичності, що виділяються за замовчуванням або під впливом активізуючих подій, є хронічно доступними, будучи сфокусованою лінзою для оцінки та реагування на відповідні стресори. Теорія травми ідентичності припускає, що те, що становить аспект "Я", не є постійним, а по-різному активується і конструюється щомиті. Існує багато доказів того, що евристика ідентичності залежить від контексту і може бути спровокована стресовими факторами навколишнього середовища (Gilovich, Griffin, & Kahneman, 2002). Різні зовнішні та внутрішні стреси і травми, а також контекстуальні обмеження і можливості по-різному активізують виразність тієї чи іншої ідентичності (і пов'язаних з нею Я-схем, переконань, цінностей, а також внутрішніх і зовнішніх активів і ресурсів розвитку). Різні ідентичності Агентського Я організовані в багаторівневу динамічну ієрархію зі структурованими градієнтами відповідно до яскравості/пригніченості та поточної ситуативної релевантності.

Загрози ідентичності варіюються за ступенем тяжкості, причому найтяжчими є екзистенційні загрози. Лінійний/нелінійний динамічний системний підхід до ідентичності передбачає, що Я-система керує ієрархією

ідентичностей і може перемикатися в часі стрибкоподібно, з пороговими зміщеннями від однієї ідентичності до іншої під впливом різних типів стресорів. Я-система контекстуально активує відповідні ідентичності, щоб зробити їх більш помітними, більш доступними для регулювання сприйняття, оцінки/переоцінки, емоцій та поведінки. Вона використовує цінності/цілі та припущення, пов'язані з виразними (активованими) ідентичностями, для оцінки/переоцінки подій, що виникають. У процесі післяподійної обробки вона може переоцінити і змінити початкову оцінку або придушити її, щоб забезпечити адекватний контроль (Gross & Thompson, 2007). Вона звертається до спогадів у пам'яті, пов'язаних або асоційованих з подією/стресором. Вона обробляє різні індивідуальні чи колективні негативні або позитивні емоції, викликані подією/стресором. Крім того, вона може ініціювати вмотивовану дію та поведінку у відповідь на стрес або ситуацію. Релевантні ідентичності Я-схеми, пов'язані з ними переконання, цінності та ресурси розвитку є більш доступними, ніж інші відносно неактивні ідентичності, і керують оцінкою, емоціями та поведінкою.

Активована ідентичність може бути особистісною, фізичною, рольовою або однією з соціальних чи групових ідентичностей, залежно від стресу/травми, що активує ідентичність. Кожен тип травми ідентичності (фізична, особистісна, рольова та групова) може викликати різну динаміку, яка може спричинити різні процеси та наслідки для психічного та фізичного здоров'я. Виражена (активована) ідентичність, з її пов'язаним змістом і процесами, стає поточною лінзою та агентом реагування на такі події або сигнали. Чим вища прихильність (виразність/центральність ідентичності) до активованої ідентичності, тим вищою є її потенційна виразність як лінзи та агента дії. Пов'язані Я-схеми та пов'язані з ними зміст і процеси доступні в пам'яті, хоча й не обов'язково хронічно (Markus & Kitayama, 1991; Markus & Oyserman, 1989; Oyserman & Lee, 2008; огляди див. в Oyserman, 2017).

Динаміка активації або гальмування процесів оцінки/переоцінки подій, самооцінки/переоцінки та вибіркової мобілізації основних активів розвитку, пов'язаних з активованою ідентичністю. Самоідентичність є не лише агентом обробки інформації; вона є агентом обробки цінностей і смислів (див. Baumeister & Landau, 2018). Ціннісна обробка (смыслоутворення) є однією з провідних динамік, які допомагають справлятися із загрозами ідентичності. Кожна ідентичність в ієрархії ідентичності має унікальну (або спільну) систему обробки (оцінювання) цінностей, яка має чітку структуру, функції та здатність до обробки. Система обробки (оцінювання) цінностей містить докогнітивну систему релевантних для ідентичності схем, припущень, переконань, цінностей, моральних норм, імпліцитних та ідіосинкратичних теорій, наративів і набору евристик, які складають структурний зміст і процеси ідентичності. Існують емпіричні докази того, що групова ідентичність, наприклад, запускає соціальні норми та евристики, які визначають конкретну поведінку та соціальні ролі (наприклад, Bacharach, 2006).

Динаміка активації екзистенційних тривог. Кожна ідентичність має унікальні або перехресні екзистенційні прагнення та волю до існування - жити і виживати. Ідентифікаційні травми можуть загрожувати повній агентській автономії або простому існуванню яскраво вираженої (активованої) ідентичності. Екзистенційні загрози - це найсерйозніші загрози, з якими стикається ідентичність. Те, що робить подію травматичною, насамперед визначається її потенційною або усвідомленою екзистенційною загрозою для однієї або кількох основних ідентичностей людини. Занепокоєння щодо існування, підтримки та постійної появи однієї чи кількох власних ідентичностей, починаючи з раннього підліткового віку, може загострюватися під впливом реальних чи уявних екзистенційних загроз. Травматизація, згідно з цією концепцією, є потенційною загрозою і викликом для існування ідентичності, її припущень, системи обробки цінностей і Я-концепції та/або

для її активів, ресурсів і виконавчих здібностей, спрямованих на розвиток. Потенційно найбільш значущим механізмом травматизації є зростання екзистенційної тривоги знищення. Існують емпіричні докази того, що чим вищою є значущість ідентичності, тим вищою є тривога екзистенційного знищення, яка може виникнути після впливу (Kira, Shuwiekh, Rice, Al Ibraheem, & Aljakoub) [50].

Різні екзистенційні загрози можуть бути спрямовані на різні ідентичності. Екзистенційна тривога психічної анігіляції, страх психічного руйнування та психічна анігіляція можуть виникнути внаслідок травм особистої ідентичності, таких як зґвалтування, сексуальне насильство та торгівля людьми, які загрожують автономії та незалежності людини

Дослідження та концептуальна робота в галузі макродинаміки стресів і травм все ще перебуває на стадії зародження. Поточні дослідження виявили принаймні три основні динаміки: кумулятивні перехресні стреси і травми ідентичності, поширення різних стресів і травм ідентичності (і неідентичності), а також динаміку взаємодії між травмами до ідентичності, ідентичністю і постідентичністю. Існують переконливі докази кумулятивного негативного впливу деяких видів особистої травми ідентичності (наприклад, дитячої полі-віктимізації) на психічне та фізичне здоров'я (наприклад, Finkelhor, Ormrod, & Turner, 2007). Крім того, нещодавно з'явилися дані про кумулятивний негативний вплив колективної травми ідентичності на психічне здоров'я. Існують переконливі повторювані докази серйозних негативних наслідків кумулятивних стресів, які включають травми до ідентичності, ідентичності та пост-ідентичності. Накопичення впливу стресорів досягає певного порогу, коли останній стресор/травма стає "останньою краплею, що перепополнила чашу терпіння", порушуючи поріг дистресової толерантності. Ця нелінійна модель порогу передбачає, що люди мають різні точки зламу. Навіть для людей з вищою стійкістю до стресу достатня кумулятивна динаміка може

призвести до того, що людина "зламається". Ці нелінійні переходи з одного стану в інший можуть відбуватися під впливом зовнішніх і внутрішніх тисків/стресорів.

Таким чином, як ми бачимо з аналізу взаємодія між травмою до ідентичності, ідентичністю та пост-ідентичністю, які представляють загальну динаміку травматизації, все ще залишається недостатньо вивченою в сучасних дослідженнях

ВИСНОВКИ ДО ПЕРШОГО РОЗДІЛУ

В результаті аналізу і узагальнення літератури ми дійшли до наступних висновків:

1. Самоідентичність - це внутрішнє усвідомлення того, ким ми є і як ця ідентичність вписується в наше соціальне середовище. Ідентичність охоплює всі спогади, досвід і стосунки людини, а також те, як вони вплинули на неї. Ідентичність - це ментальна концепція, яка забезпечує відчуття неперервності всередині себе, сприйняття свого місця серед інших людей та у світі
2. Сильна самоідентичність підтримує позитивне психічне здоров'я кількома способами. Слабка або фрагментарна самоідентичність може призвести до проблем із психічним здоров'ям, таких як тривога, депресія та низька самооцінка
3. Переживання негативної віри в себе, сорому та провини можуть підвищити ризик виникнення інших поширених психічних розладів.
4. Одним з основних змістів самоідентичності є Я-концепція, яка значною мірою впливає на її формування. Я-концепцію складається з трьох частин: 1.Ідеальне Я: - це людина, якою хочете бути; 2.Самосприйняття: Я-образ - це те, як бачить себе в даний момент часу; 3. Самооцінка: те, наскільки людина себе любить, приймає і цінує.

5. Я-концепція не завжди збігається з реальністю. Коли вона збігається, її називають конгруентною. Якщо ж існує невідповідність між тим, як людина себе баче (Я-образ), і тим, ким би вона хотіла бути (ваше ідеальне Я), то Я-концепція є неконгруентною.

6. Прийняття і повне вираження власної ідентичності - це не просто питання особистих уподобань, а вирішальний елемент у зміцненні благополуччя і внутрішньої гармонії.

7. Однією зі складових розвитку ідентичності є розвиток гендерної ідентичності. Гендерна ідентичність - це те, як людина відчуває себе всередині і як виражає свою стать через одяг, поведінку та зовнішній вигляд

8. Гендерна ідентичність може збігатися або відрізнятися від статі, визначеної при народженні. Зовнішній прояв гендерної ідентичності зазвичай виражається через поведінку, одяг, особливості тіла або голос і може відповідати або не відповідати соціально визначеній поведінці та характеристикам, які зазвичай асоціюються з маскулінною або фемінінною поведінкою.

9. Кожна людина має свою гендерну роль, яка відповідає її статі та формується під впливом культури її громади. В ідеалі, гендерна роль людини повинна відповідати її статі. Насправді, незважаючи на припущення, що чоловіки повинні мати маскулінну ідентичність, а жінки - фемінінну, деякі дослідження показали, що гендерна ідентичність не відповідає біологічній статі

10. Активована ідентичність може бути особистісною, фізичною, рольовою або однією з соціальних чи групових ідентичностей, залежно від стресу/травми, що активує ідентичність. Кожен тип травми ідентичності (фізична, особистісна, рольова та групова) може викликати різну динаміку, яка може спричинити різні процеси та наслідки для психічного та фізичного здоров'я. Виражена (активована) ідентичність, з її пов'язаним змістом і процесами, стає поточною лінзою та агентом реагування на такі події або сигнали

РОЗДІЛ 2. ОРГАНІЗАЦІЯ ЕМПІРИЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

2.1. Організація дослідження, психодіагностичний інструментарій.

Дослідження було проведено відповідно до загальноприйнятих наукових підходів. На першому, гіпотетико-дедуктивному етапі було здійснено аналіз стану проблеми, визначено її актуальність, сформульовано мету, завдання, предмет і об'єкт дослідження, а також розроблено план і організовано методичне забезпечення проведення психологічних обстежень. На індуктивному етапі психологічного дослідження було зібрано емпіричні дані, здійснено їх обробку, інтерпретацію отриманих результатів, формулювання загальних висновків і оцінку перспектив подальшого вивчення проблеми.

Для вирішення поставлених дослідницьких завдань було використано комплекс психологічних методик, які охоплювали набір прийомів і операцій, їх послідовність і взаємозв'язок, а також формалізовані правила збору, обробки й аналізу інформації. Зокрема, застосовано модифікований варіант методики інтерперсональної діагностики Т. Лірі (ДМВ), статево-рольовий опитувальник С.Бем (BSRI) [21] й Шкалу традиційної маскулінності-фемінінності (TMF) (Kachel, Steffens, & Niedlich, 2016), експліцитне оцінювання гендерних ролей, що проявляються у різних видах побутової діяльності; визначення особливостей і порівняння фізичної ідентичності за допомогою наданих фото.

Емпіричне дослідження в свою чергу складалося з трьох етапів. Перший етап включав використання методу діагностики міжособистісних відносин (ДМВ), який є модифікованою версією інтерперсональної діагностики Т. Лірі. Цей метод був розроблений на основі ідей Г. С. Саллівена, який акцентував увагу на важливості оцінок та думок оточуючих для формування особистості. Відповідно до його теоретичного підходу,

персоніфікація (особиста ідентифікація) індивіда відбувається під впливом «значимих інших». У процесі взаємодії з соціальним оточенням особистість демонструє певний стиль міжособистісної поведінки. На основі цієї ідеї Т. Лірі створив класифікацію міжособистісної взаємодії, систематизувавши емпіричні дані у вигляді восьми загальних і шістнадцяти більш детальних варіантів, хоча останні не підтвердили свою практичну значущість. Ці варіанти представлені на психограмі у формі замкненого континууму, де характеристики різних стилів поведінки розташовані по периметру. Протилежні стилі займають діаметрально протилежні точки окружності. У межах дослідження були виділені наступні октанти типів міжособистісних відносин.

1. Авторитарний – у крайніх проявах характеризується диктаторськими, деспотичними рисами та прагненням домінувати. Така особистість бере на себе роль лідера в будь-якій груповій діяльності, постійно наставляє й навчає інших, опирається лише на власну думку та ігнорує поради.
2. Егоїстичний – відзначається прагненням бути над усіма, водночас залишаючись осторонь. Така людина самовпевнена, незалежна та схильна перекладати свої труднощі на оточуючих.
3. Агресивний – демонструє жорсткість і ворожість до інших. Така поведінка часто супроводжується різкістю, а іноді може доходити до асоціальних вчинків.
4. Підозрілий – має відчужене ставлення до світу, який сприймає як ворожий і злий. Ця особистість образлива, схильна до сумнівів, злопам'ятна, постійно висловлює невдоволення та скаржиться на оточення.
5. Підкорюваний – характеризується покірністю, схильністю до самоприниження та слабкістю характеру. Завжди готовий

поступатися, ставить себе на останнє місце, часто звинувачує себе у всьому, пасивний і шукає підтримки у більш сильних осіб.

6. Залежний – невпевнений у собі, схильний до нав'язливих страхів і надмірної тривожності. Залежить від думки інших людей і сильно орієнтований на зовнішнє схвалення.
7. Дружелюбний – відзначається доброзичливістю, прагненням до соціального схвалення та прийняття. Завжди намагається відповідати очікуванням оточуючих, орієнтується на цілі групи, емоційно нестабільний.
8. Альтруїстичний – проявляє гіпервідповідальність, готовий жертвувати власними інтересами заради інших. Постійно прагне допомагати, співчувати, але часто буває надто нав'язливим у своїй підтримці та бере на себе надмірну відповідальність за оточення.

На основі різних типів міжособистісної поведінки Т. Лірі розробив опитувальник, що складається з 128 характеристик-епітетів. Використання методу ДМВ дозволило по-новому дослідити проблеми самооцінки, критичності та самоконтролю особистості, а також значно розширило знання у сфері соціально-психологічних досліджень малих груп. Крім того, методика дозволяє вивчити Реальне "Я" це уявлення людини про себе і ідеальне "Я" - це те, яким людина хоче бути. Це ідеалізований образ, який ми розвинули з часом, на основі того, чого ми навчилися і пережили. Невідповідність між реальним "Я" та ідеальним "Я", яка асоціюється з негативними емоційними станами (наприклад, депресією) або нездоровим способом життя (наприклад, розладами харчової поведінки), здебільшого спричиняється та посилюється під впливом нереалістичних образів інших людей (наприклад, знаменитостей або моделей з журналів). Для цього до раніше наведеної інструкції ми додали таку фразу: «Опишіть за допомогою тих самих характеристик “ідеал” Вашого “Я”. При цьому не забудьте включити і ті властивості, якими Ви володієте,

якщо вони не суперечать Вашому уявленню про «ідеал»». Отримані дані піддалися методам математичної статистики. Зокрема ми використовували критерій U Манні -Вітні, що дає змогу оцінити різницю між медіанами двох генеральних сукупностей.

На другому етапі ми провели статево-рольовий опитувальник С.Бем (BSRI) й Шкалу традиційної маскулінності-фемінінності (TMF) (Kachel, Steffens, & Niedlich, 2016).

Статево-рольовий опитувальник Бем (BSRI)[21] є одним з найпоширеніших інструментів у дослідженні гендерних ролей. У 1974 році американська психологиня Сандра Л. Бем, прихильниця теорії андрогінності, визнала, що людина може виражати як фемінні, так і маскулінні характеристики, і розробила опитувальник статевих ролей. За задумом Бем, її опитувальник мав представляти дві повністю незалежні шкали культурно визначеної маскулінності та культурно визначеної фемінності. Для розробки опитувальника Бем склала список з 200 особистісних характеристик, які позитивно оцінюються і стереотипно вважаються маскулінними або фемінними, а також 200 гендерно нейтральних характеристик (які не є ані маскулінними, ані фемінними). З останніх характеристик половина була позитивно оцінена, а половина - негативно. С.Бем розповсюдила список з 400 пунктів серед двох вибірок студентів-бакалаврів Стенфордського університету. У кожній вибірці половина досліджуваних кожної статі оцінювала кожну характеристику з точки зору її соціальної бажаності для чоловіка, а інша половина досліджуваних оцінювала кожну характеристику з точки зору її бажаності для жінки. Шкала оцінювання варіювалася від "Зовсім не бажана" до "Надзвичайно бажана". Характеристики особистості, які були оцінені як більш бажані для чоловіка, ніж для жінки, або більш бажані для жінки, ніж для чоловіка, були включені до шкал маскулінності та фемінінності відповідно. З цих пунктів було відібрано по 20 для кожної шкали. Наприклад,

"агресивний" та "аналітичний" були пов'язані з маскулінністю, тоді як "примхливий" та "щасливий" були пов'язані з фемінінністю. Характеристики особистості, які вважалися не більш бажаними для однієї статі, ніж для іншої, були включені до шкали соціальної бажаності. З них було обрано 10 позитивних і 10 негативних характеристик (наприклад, "довірливий" і "веселий"). У якості стимульного матеріалу виступає вербальний матеріал, що включає 21 визначення (7 з них відображають маскулінні якості, 7 – фемінні, 7 – нейтральні), кожним з яких необхідно завершити речення і оцінити отримані висловлення по ступеню вираженості (по шкалі «завжди», «зазвичай», «іноді», «ніколи»).

Заповнення BSRI займає близько 15 хвилин. Респонденти вказують, наскільки добре кожне твердження описує їх самих, від 1 ("Ніколи або майже ніколи не відповідає дійсності") до 7 ("Завжди або майже завжди відповідає дійсності"). Показник маскулінності є середнім значенням оцінок за 20 маскулінними пунктами, а показник фемінінності є середнім значенням оцінок за 20 фемінінними пунктами. За задумом BSRI, маскулінні та фемінні пункти не розглядаються як такі, що знаходяться на протилежних кінцях лінійного континууму; скоріше, вони розглядаються як показники двох незалежних шкал. Подальший аналіз, проведений Бем та іншими, підтвердив твердження, що маскулінність і фемінінність є логічно та емпірично незалежними. Окрім того, що деякі люди були виключно жіночними або чоловічими, Бем також виявила, що деякі люди мають збалансовані рівні рис з обох шкал. Вона описала таких людей як андрогінів. Незважаючи на подальше використання, початкове визначення андрогінності, дане Бем, полягало в тому, що андрогінні люди мають відносно рівні рівні маскулінності та фемінінності, виміряні за допомогою BSRI, а не в тому, що вони мають високі бали за обома шкалами.

Вчені використовували BSRI як предиктор психічного здоров'я дорослих, батьківської поведінки, подружньої близькості, задоволеності

шлюбом та поведінки щодо розподілу домогосподарства. Шкали BSRI також були включені в дослідження, що моделюють ступінь залучення індивідів до стереотипно жіночої та чоловічої поведінки. Крім того, Бем використовувала BSRI у побудові своєї теорії гендерної схеми, яка припускає, що статева типізація частково є результатом адаптації Я-концепції людини до гендерної схеми. Гендерна схема - це структура спонтанного сортування людей, характеристик та поведінки на жіночі та чоловічі категорії. BSRI вимірює ступінь, до якого люди спонтанно організовують інформацію, особливо про себе, на основі гендеру, і, таким чином, є ключовим компонентом теорії гендерної схеми.

Методика дозволяє аналізувати цілісну систему статевої самосвідомості:

Статеворольова ідентичність – система уявлень індивіда про характерні моделі поведінки, типові для його статі, сформована у вигляді узагальнених суджень про маскулінність і фемінність.

Статеворольові стереотипи – соціально закріплені уявлення про типову поведінку, ролі та функції, що асоціюються з чоловіками або жінками.

Статеворольова поведінка – реалізація індивідом поведінкових патернів, що відповідають суспільним уявленням про ролі чоловіка чи жінки.

Статеворольові переваги – особистісні орієнтації та цінності індивіда щодо стереотипної чи пов'язаної з нею поведінки представників певної статі.

Сексуальні вподобання – диференційовані ціннісні орієнтації індивіда щодо представників протилежної статі, що відображають специфіку його психосексуальних орієнтацій.

Особлива увага при цьому приділяється аналізу семантичної близькості між різними образами «Я» та складовими статеворольової ідентичності у рамках психологічного простору маскулінності та фемінності.

Шкала традиційної маскулінності-фемінінності (TMF) (Kachel, Steffens, & Niedlich, 2016) - це 6-бальна шкала Лайкерта, яка вимірює основні аспекти самоприписуваної маскулінності-фемінінності. Зокрема, TMF був розроблений для оцінки відносно стійких характеристик, що охоплюють риси, зовнішність, інтереси та поведінку, які традиційно вважаються відносно більш типовими для жінок і чоловіків відповідно. Кожен пункт, включений у шкалу, був відібраний на основі теоретичних міркувань. Опитувальники були розроблені німецькою мовою, а потім перекладені на англійську. Було створено дві версії TMF: 6-пунктова версія з одним біполярним виміром і 12-пунктова версія з маскулінністю та фемініністю як двома однополярними вимірами. Використовуючи пілотну вибірку студентів університету в Німеччині, дослідницький факторний аналіз показав, що одновимірна конструкція з 6 пунктів має високу надійність (альфа Кронбаха = 0,94). Потім TMF був застосований до двох додаткових вибірок дорослих, набраних з німецьких університетів. Результати подальших факторних аналізів повторили висновки пілотного дослідження. Були отримані докази надійності тесту протягом 1 року, а також конвергентної, інкрементної та прогностичної валідності. Отже, Традиційна шкала маскулінності-фемінінності (TMF), інструмент, нещодавно розроблений для вимірювання гендерно-рольової самосвідомості. TMF претендує на оцінку конструктів прийняття гендерної ролі (фактичний прояв того, наскільки маскулінною/фемінінною людина вважає себе), гендерно-рольових преференцій (бажаний ступінь маскулінності/фемінінності) та гендерно-рольової ідентичності (порівняння гендерних соціальних норм та гендерних характеристик особистості). Учасники повинні оцінити 7 пунктів за шкалою від 1 (дуже маскулінний) до 7 (дуже фемінний), наприклад, як їхні інтереси/поведінка/зовнішній вигляд оцінюються традиційно, як вони себе сприймають і якими вони хотіли б бути в ідеалі.

1. Я вважаю себе...
2. В ідеалі я хотів би бути...
3. Традиційно мої інтереси розглядаються як...
4. Традиційно мої погляди та переконання вважаються...
5. Зазвичай моя поведінка вважається...
6. Традиційно мій зовнішній вигляд вважався б... Варіанти відповідей:

Шкала варіюється від 1 (зовсім не чоловічий) до 7 (повністю чоловічий) та від 1 (зовсім не жіночий) до 7 (повністю жіночий).

Таким чином, розглянуто організацію дослідження, методичний інструментарій до першого і другого етапів емпіричного дослідження

2.2. Гендерні ролі, що проявляються в мовленні і діяльності

Мова є важливим інструментом комунікації у повсякденному житті, і розуміння того, як мова відображає та формує гендерні ролі, може дати цінне розуміння соціального конструювання та сприйняття гендеру в суспільстві. Результати показують, що в повсякденному мовному вжитку існують чіткі закономірності у використанні слів, фраз і мовних конструкцій, які закріплюють гендерні стереотипи. Це відображає те, як люди сприймають і розуміють гендерні ролі в соціальному контексті. Крім того, дослідження також показують відмінності в моделях комунікації між чоловіками та жінками, включаючи стилі мовлення, використання мови тіла та комунікативні вподобання. Ці відмінності відображають соціальні та культурні впливи, які впливають на те, як люди самовиражаються та взаємодіють.

Гендерні стереотипи - це поширені погляди або переконання щодо ролей, характеристик і поведінки, які вважаються типовими або належними для певної статі. Гендерні стереотипи можуть формуватися і підтримуватися

через використання мови в різних контекстах. Використання мови може відображати гендерні стереотипи за допомогою слів, фраз або мовних конструкцій, які асоціюють чоловіків або жінок з певними характеристиками. Наприклад, у деяких культурах слова чи фрази, що стосуються чоловіків, є символами сили, домінування чи влади, тоді як жінки асоціюються зі словами чи фразами, що вказують на м'якість, слабкість чи залежність. Крім того, мова також може посилювати гендерні стереотипи через використання займенників, які стосуються виключно чоловіків або жінок. Використання займенників, які розділяють чоловіків і жінок у певних контекстах, може посилити сприйняття того, що гендерні ролі та ідентичності є бінарними та окремими. В англійській мові порівняно мало гендерного маркування, але вона має гендерні займенники однини *he* та *she* (тоді як у деяких мовах для цього є лише один займенник). В англійській також є *they*, що дозволяє нам уникати вказівки на стать людини, а також уникати необхідності узагальнювати групу до однієї статі. Таким чином, вони є гендерно нейтральним або небінарним. *They* вживається у звичайних формах множини, навіть коли йдеться про особу в однині, наприклад: "Будь-хто може подати заявку, незалежно від того, молодий він чи старий". Отже, хоча в англійській мові є гендерно марковані займенники, вона також має гендерно нейтральні або небінарні альтернативи. Варто також зазначити, що деякі гендерні пари слів є явно нерівнозначні за своїми конотаціями, наприклад, *господар* vs *господиня*, *чарівник* vs *відьма*. Чоловічий варіант зазвичай має більш позитивне значення, ніж жіночий. Здається, існує певний зв'язок між гендерною мовою та способом мислення, і це особливо очевидно в мові, що оточує стереотипи.

Мови кодують гендер у різний спосіб. До них належать гендерно-специфічні титули ("пан" проти "пані"), власні імена ("Сем" проти "Ешлі"), займенники ("він" проти "вона"), певні назви посад ("офіціант" vs. "офіціантка") та лінгвістичні асоціації вищого порядку (інакше гендерно

нейтральні слова можуть стати гендерно маркованими, якщо гендерно нейтральні слова можуть стати гендерно маркованими, будучи пов'язаними з явно гендерно маркованим контекстом).

У своєму есе «Мова і місце жінки» 1973 року лінгвістка Робін Лакофф стверджувала, що існують чіткі відмінності між мовленням жінок і чоловіків, і що ці відмінності одночасно відображають і увічнюють безправність жінок у суспільстві. Робота Лакоффа стала основою для значної кількості досліджень гендерно зумовленої мови, що з'явилися згодом. За межами академічних кіл припущення про існування «жіночої мови» поширені в популярних порадиниках і посібниках, призначених для жінок, яким радять використовувати або уникати певних мовних особливостей, зокрема й тих, що були визначені Лакофф майже п'ятдесят років тому. Серед них - використання порожніх прикметників, питальних речень, застережень, гіперкоректної граматики та надввічливих форм.

На третьому етапі в пілотажному дослідженні ми запропонували оцінити гендерні ролі за допомогою явних показників, а віднедавна - за допомогою неявних показників. Ми мали на меті отримати гендерно забарвлені види діяльності у побутовій сфері шляхом експліцитного оцінювання. В якості експертів взяли участь всі респонденти. Нинішня соціальна реальність свідчить про те, що деякі гендерні ролі в побутовій сфері все ще не є рівноправними.

Таблиця 2.1.

Індивідуальна оцінка гендерних ролей

Діяльність	Чоловіча, в %	Жіноча, в %	Нейтральна, в %
Повісити картину	53	0	17
Поміняти колесо	100	0	0
Вигуляти собаку	10	11	79

Загнати машину в гараж	53	0	17
Скласти список покупок	0	93	7
Купити подарунок	0	74	26
Відвезти дідуся до лікаря	0	79	21
Перепрати одяг	0	100	21
Пограти в карти	86	0	14
Піклуватися про дитину	0	76	24
Пошукати нову квартиру	2	12	86
Прибрати в будинку	0	83	17
Закріпити вилку	93	0	2
Вибрати дитячий одяг	0	100	2
Синхронізувати телевізор	56	0	14
Вимити підлогу	2	85	10
Забрати пошту з поштової скриньки	16	10	74
Купити меблі	3	45	52
Приготувати їжу	0	90	10
Підшити штани	0	100	0
Встановити пляжну парасольку	90	0	10
Закріпити бачок для туалетної води	95	2	3

Юнаки (дівчини і хлопці) переважно обирали стереотипні відповіді в обох шкалах. Тобто немає відмінностей у сучасних юнаків незалежно від статі для стереотипних, нестереотипних і нейтральних елементів.

Таким чином, нинішня соціальна реальність свідчить про те, що деякі гендерні ролі в побутовій сфері все ще не є рівноправними навіть у сучасній молоді. Гендерні ролі - це конкретні та специфічні види діяльності, які чоловіки та жінки частіше виконують у суспільстві та в певний час, як у сфері оплачуваної праці, так і в домашній сфері. Майже в усіх країнах чоловіки зазвичай проводять більше часу на оплачуваній роботі, ніж жінки, але жінки несуть більшу відповідальність за виконання домашніх обов'язків. Фактом є те, що за останні півстоліття жінки збільшили свою частку оплачуваної роботи майже в усіх країнах, але чоловіки не поспішають брати на себе більшу частку домашніх обов'язків.

Фізична ідентичність є одним з аспектів особистісної ідентичності. Поняття «образ тіла», охоплює прийняття, переконання, почуття, думки та дії, пов'язані з зовнішнім виглядом. Поведінка, яка є наслідком негативного образу тіла, включає уникнення та приниження. Чотири аспекти образу тіла: перцептивний, афективний, когнітивний та поведінковий. Когнітивний компонент — це сукупність уявлень індивіда про свою зовнішність, за допомогою яких він її описує. Афективний компонент тілесного Я визначає емоційно-ціннісне ставлення до свого зовнішнього вигляду та окремих тілесних рис.

Протягом історії поняття образу тіла еволюціонувало, особливо з початку XX століття. Бейл пропонує інтегративне визначення, згідно з яким образ тіла - це складний психологічний конструкт про те, як самосприйняття тіла/зовнішності створює ментальну репрезентацію, що складається з перцептивної схеми тіла, а також емоцій, думок і пов'язаної з ними поведінки. Наразі образ тіла означає не лише те, як людина сприймає своє тіло, але й те,

як себе почуває і діє відповідно до цих уявлень, таким чином, образ тіла є важливою частиною Я-концепції. Враховуючи його складність, якщо у вас немає здорового образу тіла, власне тіло може стати серйозною проблемою для багатьох людей. Незадоволеність образом тіла - це дискомфорт і незадоволеність, які людина відчуває у зв'язку з власним тілом. Вона включає оцінки частин тіла або всього тіла, які мають тенденцію переоцінювати або спотворювати пропорції тіла з негативними конотаціями, а також надмірну одержимість своїм зовнішнім виглядом, що порушує нормальне функціонування. Отже, образ тіла - це складний конструкт, який включає в себе почуття і ставлення людей до свого тіла, а також інвестиції, які вони вкладають у свою зовнішність. Це може включати занепокоєння чи гордість за вагу та фігуру, незадоволення тілом, оцінку тіла, задоволення кольором шкіри, порівняння зовнішності, перевірку тіла та багато іншого. Незважаючи на те, що образ тіла часто проблематизується і викликає законне занепокоєння, позитивний образ тіла може бути джерелом гордості та підвищувати самооцінку юнаків. Згідно вище вказаного ми запропонували студентам: 1) оцінити власний образ тіла і зазначити задоволеність або незадоволеність і 2) порівняти його з зображеннями відомих персон, оскільки в їх свідомості сформований образ "ідеального" тіла. Їх задачею було описати однією характеристикою кожному відому людину. По результатам був проведений кластерний аналіз, який дозволив виділити такі фізичні типи серед хлопців: 1) мужній, 2) сексуальний, 3) спортивний, 4) природний тип. Серед дівчат було виділено 1) жіночний, 2) сексуальний тип та 3) тип світської левиці. Далі студентам було запропоновано обрати одну людину, яка на їх погляд є найбільш привабливою. Дівчата обирали серед представників жіночої статі, а хлопці – серед представників чоловічої.

Таким чином, проаналізовано прояви гендерних стереотипів в мовленні і вивчено прояви гендерних ролей і стереотипів і діяльності і образах.

ВИСНОВКИ ДО ДРУГОГО РОЗДІЛУ

1. Емпіричне дослідження було проведено відповідно до загальноприйнятих наукових підходів. На першому, гіпотетико-дедуктивному етапі було здійснено аналіз стану проблеми, визначено її актуальність, сформульовано мету, завдання, предмет і об'єкт дослідження, а також розроблено план і організовано методичне забезпечення проведення психологічних обстежень. На індуктивному етапі психологічного дослідження було зібрано емпіричні дані, здійснено їх обробку, інтерпретацію отриманих результатів, формулювання загальних висновків і оцінку перспектив подальшого вивчення проблеми.

2. Для вирішення поставлених дослідницьких завдань було використано комплекс психологічних методик, які охоплювали набір прийомів і операцій, їх послідовність і взаємозв'язок, а також формалізовані правила збору, обробки й аналізу інформації. Зокрема, застосовано модифікований варіант методики інтерперсональної діагностики Т. Лірі (ДМВ), статеврольовий опитувальник С.Бем (BSRI) й Шкалу традиційної маскулінності-фемінінності (TMF) (Kachel, Steffens, & Niedlich, 2016), експліцитне оцінювання гендерних ролей, що проявляються у різних видах побутової діяльності; визначення особливостей і порівняння фізичної ідентичності за допомогою наданих фото.

3. Встановлено, що юнаки переважно обирали стереотипні відповіді в обох шкалах. Тобто немає відмінностей у чоловіків і жінок для стереотипних, нестереотипних і нейтральних елементів. Зазначено, що нинішня соціальна реальність свідчить про те, що деякі гендерні ролі в побутовій сфері все ще не є рівноправними навіть серед молоді.

РОЗДІЛ 3. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ КОНГРУЕНТНОСТІ - НЕКОНГРУЕНТНОСТІ Я-КОНЦЕПЦІЇ, ЯК СКЛАДОВОЇ САМОІДЕНТИЧНОСТІ У ЮНАКІВ

Наше дослідження ми проводили на вибірці студентів Одеського Національного Університету імені І. І. Мечнікова (80 осіб) та молоді, що працює (80 осіб).

Проведення методики ДМВ дало результати, що демонструють високі показники рис характеру, які відносять до крайньої норми поведінки у Я-реальному та Я-ідеальному. Результати молоді, що працює представлені у наступних таблицях і рисунках.

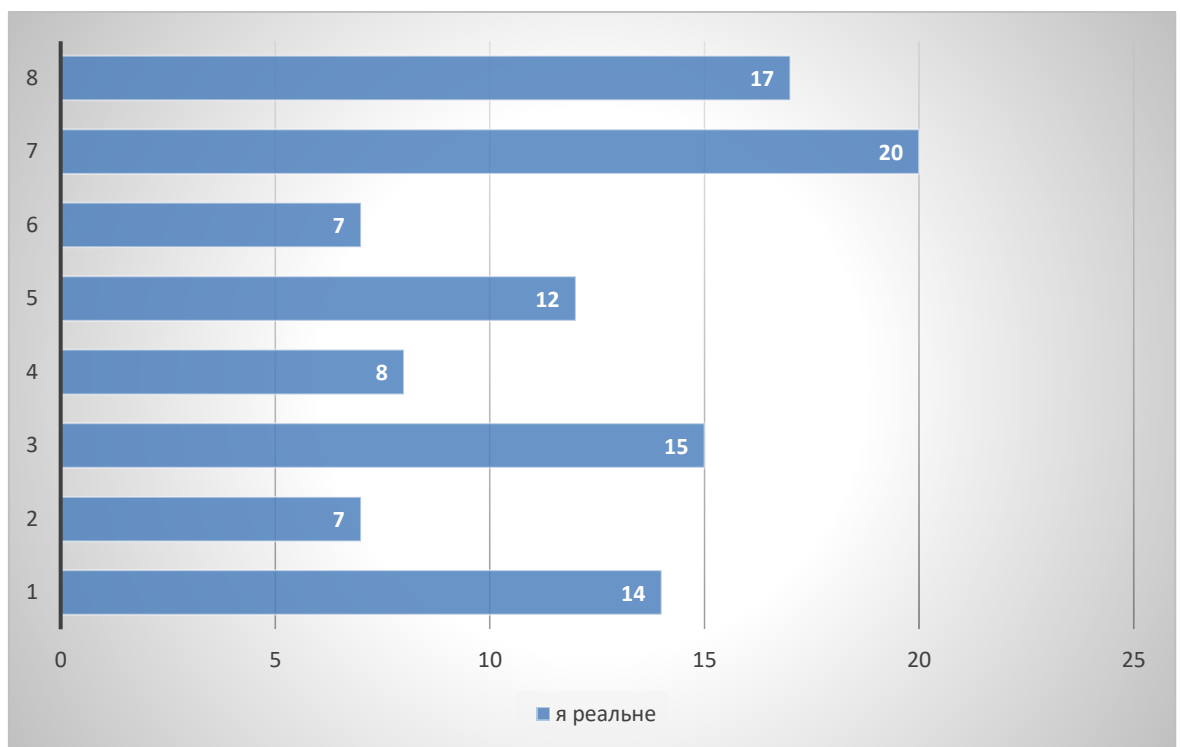

Рис. 3.1. Високі показники октантів у Я-реальному у процентному співвідношенні молоді, що працює

Примітка: 1 – авторитарний тип, 2 – егоїстичний тип, 3 – агресивний тип, 4 – підозрілий тип, 5 – тип, що підкорюється, 6 – залежний тип, 7 – дружелюбний тип, 8 – альтруїстичний тип.

Як видно з рисунка 3.1, серед молоді, яка працює, найвищий показник за Я-реальним демонструє 7-й октант – дружелюбність. Це свідчить про прагнення індивідів бути ввічливими, орієнтованими на прийняття й соціальне схвалення, задовольняти вимоги оточуючих, слідувати цілям мікрогруп та емоційно реагувати на взаємодії. Такі високі показники можна віднести до межі нормативної поведінки. На 2 місці – альтруїстичний тип, на третьому- агресивний й на четвертому- авторитарний

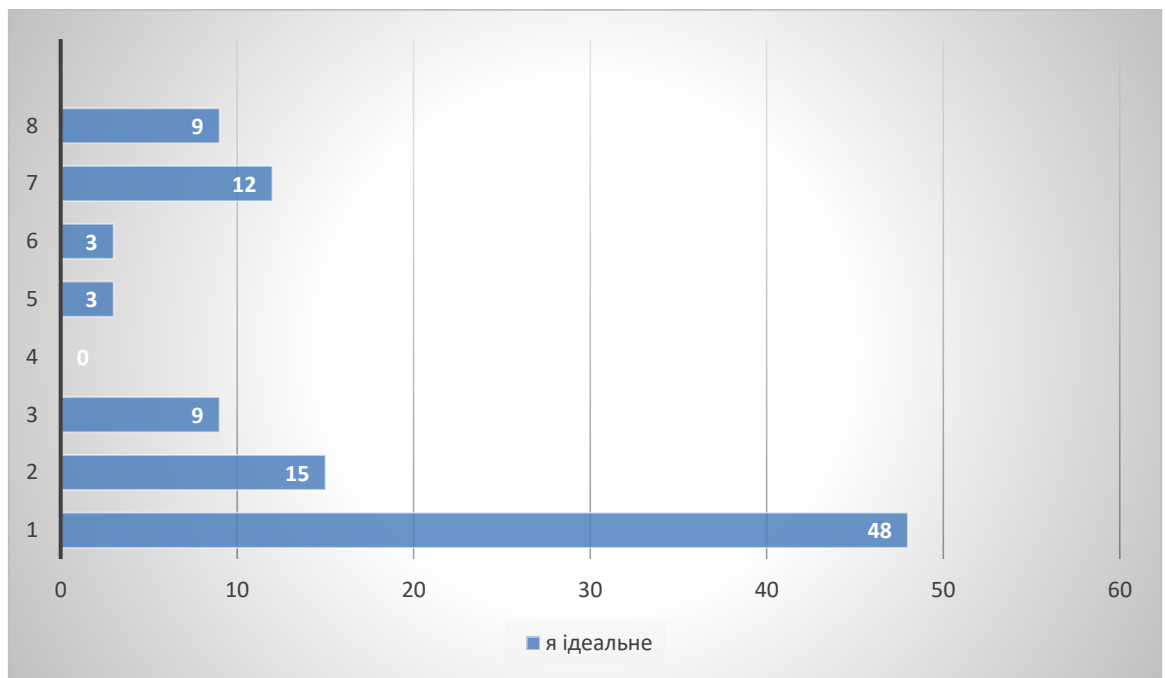

Рис. 3.2. Високі показники октантів у Я-ідеальному у процентному співвідношенні молоді, що працює

Примітка: 1 – авторитарний тип, 2 – егоїстичний тип, 3 – агресивний тип, 4 – підозрілий тип, 5 – тип, що підкорюється, 6 – залежний тип, 7 – дружелюбний тип, 8 – альтруїстичний тип.

Щодо Я-ідеального, як показано на рисунку 3.2, найвищі значення належать 1-му типу – авторитарному. У межах крайньої норми цей тип характеризується рисами диктаторства, владності та деспотичності. Він відображає тип сильної особистості, здатної домінувати та лідирувати у груповій діяльності, що корелює з адаптивними формами поведінки.

Порівняння Я-ідеально і Я -реально відображено в таблиці 3.1. і рис.3.3

Таблиця 3.1.

Співвідношення високих показників Я-реального і Я-ідеального молоді, що працює.

тип	Кількість у Я - реальне	%	Кількість у Я - ідеальне	%
1	17	14	16	49
2	9	7	5	15
3	18	15	3	9
4	10	8	0	0
5	15	12	1	3
6	9	7	1	3
7	24	20	4	12
8	21	17	3	9

Наглядно порівняння відображено в рис.3.3

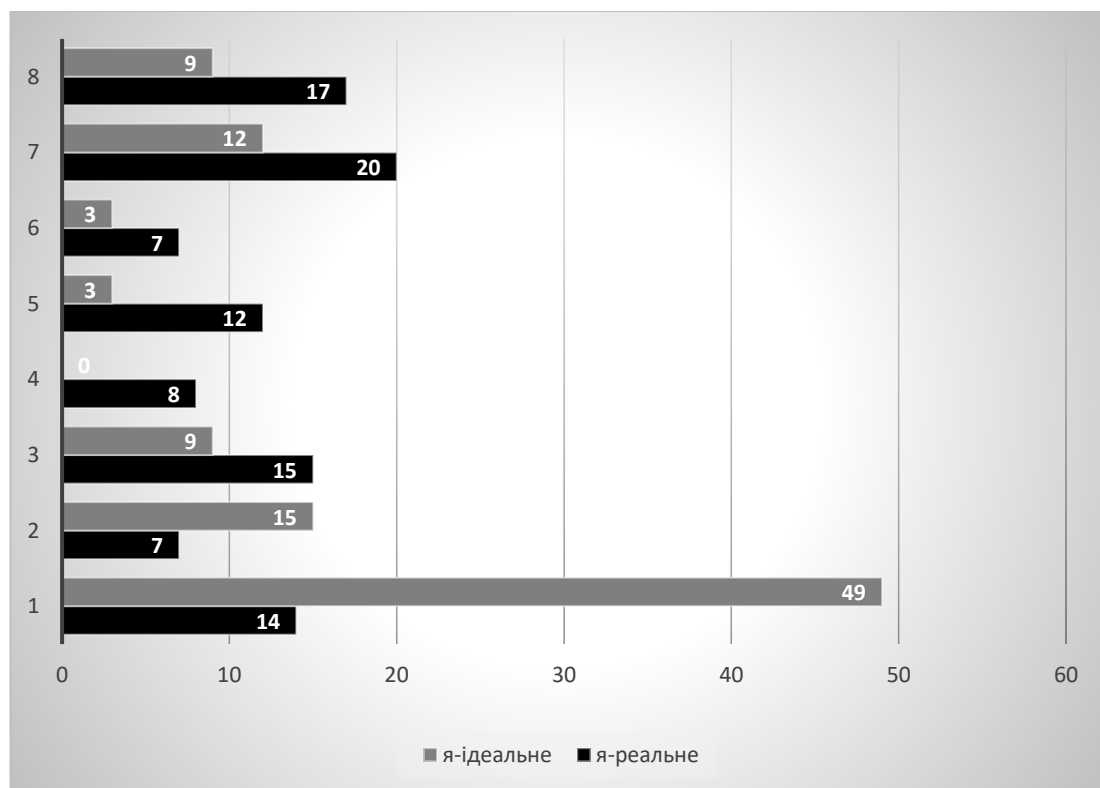

Рис. 3.3. Співвідношення високих показників Я-реального і Я -ідеального у молоді, що працює.

Примітка::1 – авторитарний тип, 2 – егоїстичний тип, 3 – агресивний тип, 4 – підозрілий тип, 5 – тип, що підкорюється, 6 – залежний тип, 7 – дружлюбний тип, 8 – альтруїстичний тип.

Згідно науковим даним, у нормі зазвичай не спостерігаються значні розбіжності між «Я» актуальним і «Я» ідеальним, тобто вони повинні бути конгруєнтними. Найбільша розбіжність у молоді, що працює спостерігається за першим авторитарним типом. Встановлено розбіжності за критерієм U Манні -Вітні за авторитарним типом індивідуальних особливостей на $p < ,05$. Молоді люди, що працюють мають крайні норми поведінки, прагнуть до більшої влади в ідеальному уявленні. Цікавість становить 4 та 8 типи - підозрілий та альтруїстичний. Юнаки прагнуть зменшити ці свої риси. Встановлено розбіжності за критерієм U Манні -Вітні за цими типами індивідуальних особливостей на $p < ,03$. Таким чином, розбіжності за трьома типами в «Я» актуальному і «Я» ідеальному (авторитарному, підозрілому й альтруїстичному) можуть свідчити про наявність ознак заниженої самооцінки, вираженого внутрішньоособистісного конфлікту як один із чинників усвідомлення свого «Я» та про внутрішню неконгруентність, яку можна розглядати як умову для подальшого зростання особистості, самовдосконалення.

Проведення методики ДМВ дало результати, що демонструють високі показники рис характеру, які відносять до крайньої норми поведінки у Я-реальному та Я-ідеальному. Результати студентів представлені у наступних таблицях і рисунках

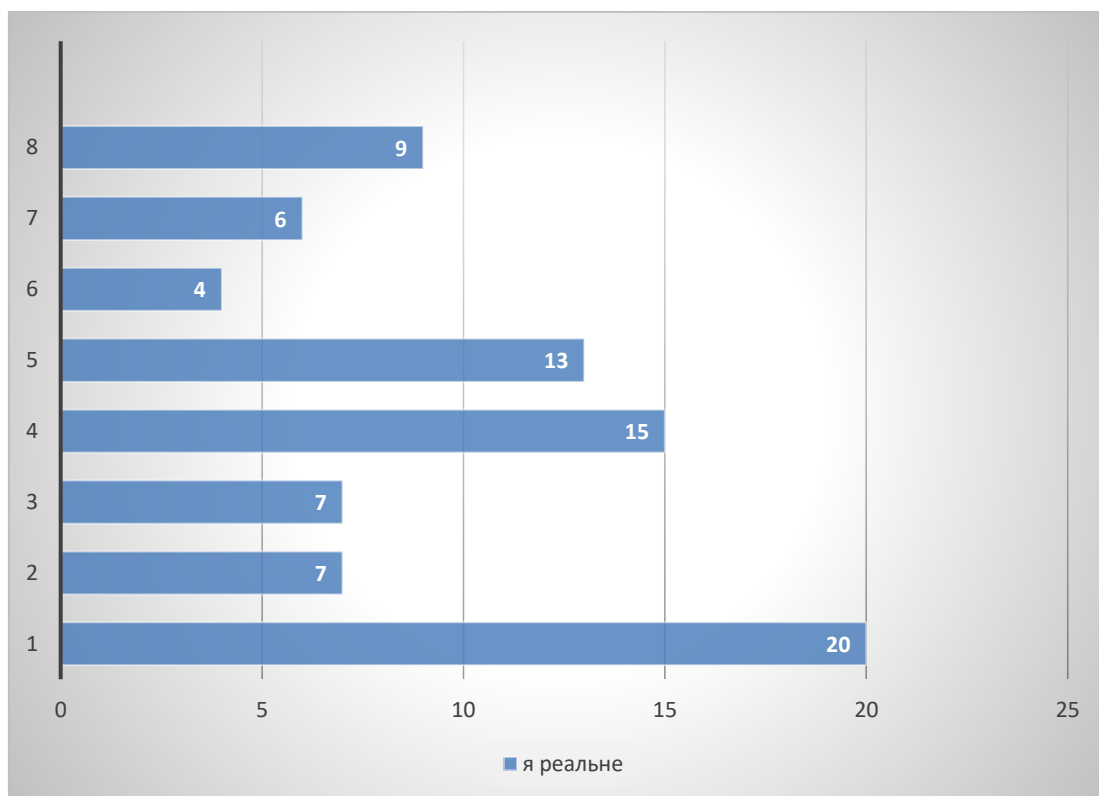

Рис. 3.4. Високі показники октантів у Я-реальному у процентному співвідношенні студентів

Примітка: 1 – авторитарний тип, 2 – егоїстичний тип, 3 – агресивний тип, 4 – підозрілий тип, 5 – тип, що підкорюється, 6 – залежний тип, 7 – дружлюбний тип, 8 – альтруїстичний тип.

Згідно з рисунком 3.4, серед студентів найвищий показник за Я-реальним спостерігається у 8-му октанті – альтруїзмі. Це свідчить про те, що індивіди часто жертвують власними інтересами, прагнуть допомагати, співчувати оточуючим, іноді проявляючи надмірну активність і нав'язливість у своїй підтримці, а також беруть на себе відповідальність за інших. Такі високі показники можна розглядати як приклад поведінки на межі норми.

Високі показники октантів у Я-ідеальному у процентному співвідношенні студентів зображено на рис.3.5

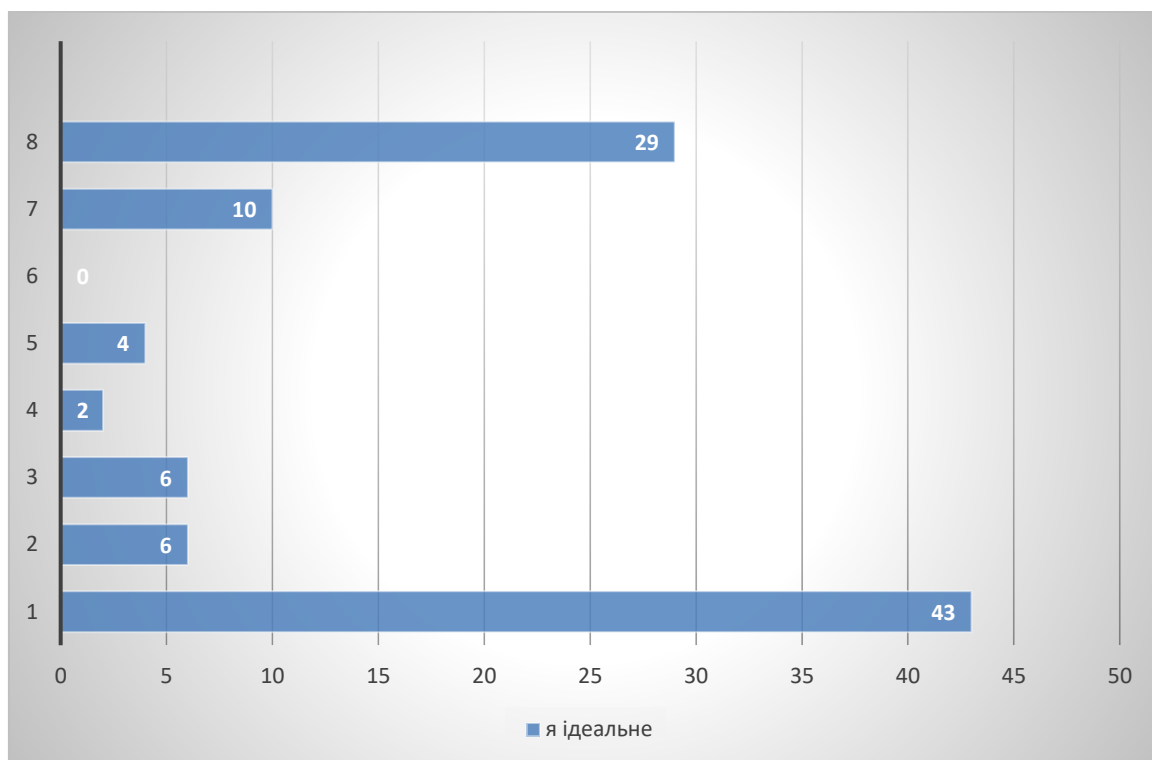

Рис. 3.5. Високі показники октантів у Я-ідеальному у процентному співвідношенні студентів

Примітка: 1 – авторитарний тип, 2 – егоїстичний тип, 3 – агресивний тип, 4 – підозрілий тип, 5 – тип, що підкорюється, 6 – залежний тип, 7 – дружелюбний тип, 8 – альтруїстичний тип.

Щодо Я-ідеального, рисунок 3.5 демонструють найвищий показник у 1-му типу – авторитарному. У крайніх межах норми цей октант відображає риси диктаторської, владної та деспотичної особистості, яка лідирує у всіх формах групової діяльності. Це є проявом адаптивної поведінки, спрямованої на досягнення лідерських позицій.

Далі ми порівняли розбіжності Я-реального та Я-ідеального студентів (табл.3.2)

Таблиця 3.2.

Співвідношення високих показників Я-реального і Я-ідеального студентів.

тип	Кількість у Я - реальне	%	Кількість у Я - ідеальне	%
1	11	20	20	43
2	4	7	3	6

3	4	7	3	6
4	8	15	1	2
5	7	13	2	4
6	2	4	0	0
7	3	6	5	10
8	15	28	14	29

Було проведено порівняльну характеристику показників Я-реального та Я-ідеального молоді, що працює. Результати представлені в рисунку 3.5.

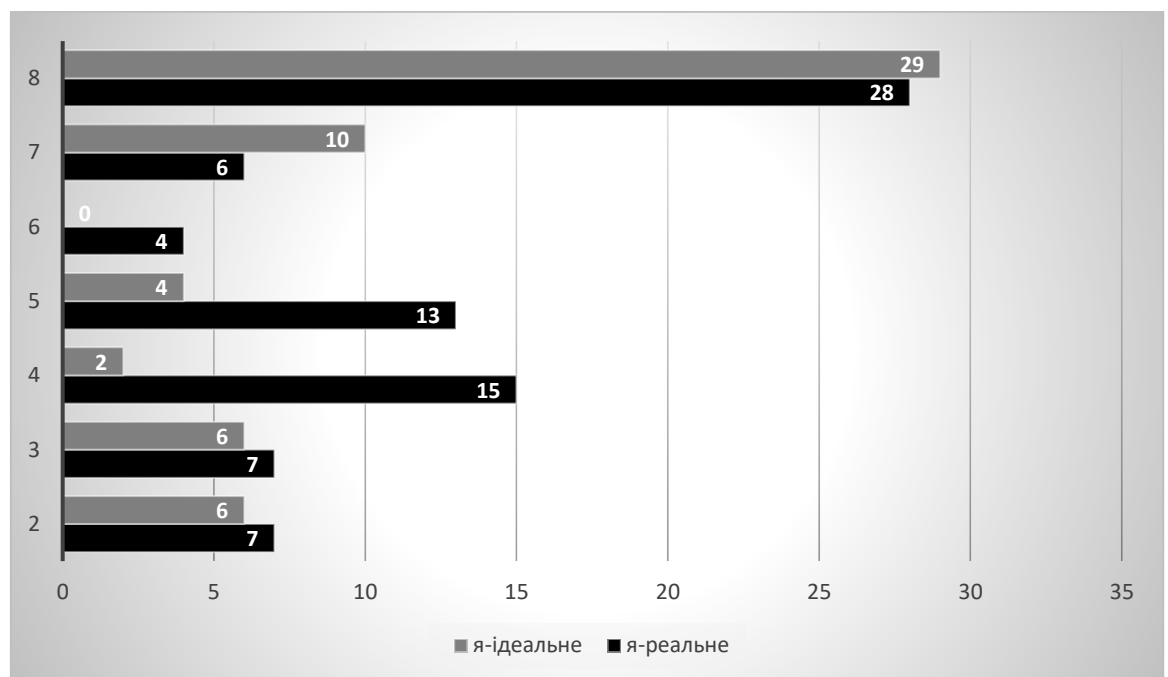

Рис. 3.6. Співвідношення високих показників Я-реального і Я-ідеального у студентів

Примітка: 1 – авторитарний тип, 2 – егоїстичний тип, 3 – агресивний тип, 4 – підозрілий тип, 5 – тип, що підкорюється, 6 – залежний тип, 7 – дружелюбний тип, 8 – альтруїстичний тип.

Студенти, що мають крайні норми поведінки, не прагнуть до більшої влади в ідеальному уявленні. Цікавість становить 4 та 5 октанти (підозрілий та тип, що підкорюється). Юнаки прагнуть зменшити ці свої риси. Таким чином, розбіжності за двома типами в «Я» актуальному і «Я» ідеальному (підозрілому й тип, що підкорюється) можуть свідчити про наявність ознак

заниженої самооцінки, внутрішньоособистісного конфлікту як один із чинників усвідомлення свого «Я» та про внутрішню неконгруентність, яку можна розглядати як умову для подальшого зростання особистості, самовдосконалення.

Порівнюючи результати студентів і молоді, яка працює, можна відзначити, що статистичні відмінності не встановлено. У повсякденному житті вони демонструють схожі риси характеру, такі як дружелюбність та альтруїзм, які є тісно пов'язаними між собою. Молодь, що працює, демонструє більшу схильність до егоїзму та агресії. Це можна пояснити їхньою більшою незалежністю, здатністю до самозабезпечення та усвідомлення реалій сучасного світу. Вони розуміють принципи індивідуалізму, що формує установку на самостійне досягнення цілей. Зростання рівня агресивності можна розглядати як стратегію самозахисту, демонстрацію сили та потенціалу. Водночас прагнення до альтруїзму у працюючої молоді зменшується. Це пов'язано з дефіцитом часу, викликаним високою зайнятістю та бажанням швидше досягти незалежності. У сучасному світі, орієнтованому на особисті досягнення, молоді люди частіше зосереджуються на власних цілях і менше довіряють іншим, що обмежує прояви альтруїзму.

Після проведення методики С.Бем було виявлено, що деякі хлопці та дівчата прагнуть мати якості протилежної статі. Ми розділили хлопців та дівчат. Проаналізувавши результати хлопців, що працюють та студентів ми отримали результати, що наведені таблиці 3.3.

Таблиця 3.3.

Показники фемінних та маскулінних якостей у хлопців.

Юнаки, що працюють				Студенти			
Я-реальне		Я-ідеальне		Я-реальне		Я-ідеальне	
М	Ф	М	Ф	М	Ф	М	Ф
21	19	38	2	22	18	36	4
52%	48%	95%	5%	55%	45%	90%	10%

З таблиці 3.3.. видно, що сучасні юнаки, що працюють, мають як фемінінні, так і маскулінні якості майже у рівних частинах. Але у своєму ідеальному уявленні фемінінних якостей вони мати не хочуть, прагнуть бути більш мужніми, сильними. Це пов'язане із тим, що молоді люди розуміють, що вже настав час бути самостійними, дбати про самих себе, тобто вміти виживати у сучасному світі. Саме через це, вони прагнуть позбутись фемінінних рис характеру. Ці результати майже не відрізняються від результатів, що отримали студенти, що також видно з таблиці 3.3.

Результати, отримані у дівчат представлені у таблиці 3.4.

Таблиця 3.4.

Показники фемінінних та маскулінних якостей у дівчат.

Працюють				Студенти			
Я-реальне		Я-ідеальне		Я-реальне		Я-ідеальне	
М	Ф	М	Ф	М	Ф	М	Ф
17	23	28	12	19	21	29	11
43%	57%	70%	30%	48%	52%	73%	27%

Дівчата також мають як фемінінні так і маскулінні якості майже у рівних частинах. Але у ідеальному уявленні вони прагнуть значно збільшити чоловічі риси. Це пов'язане з тим, що дівчата прагнуть бути самостійними не залежати не тільки від родичів, але і від чоловіків. Це додає їм впевненості у майбутньому. Вони прагнуть рівноправ'я, не хочуть віддавати лідерство, розуміють, що і самі спроможні бути головними. Намагаються демонструвати свою силу та впевненість і тим самим доводять, що не гірші за чоловіків та не поступаються їм ні в чому. Ці результати майже не відрізняються від результатів, що отримали студенти, що також видно з таблиці 3.4.

Фізична ідентичність є одним з аспектів особистісної ідентичності. У вивченні фізичної (статевої) ідентичності виділяють два підходи: біологічний і соціальний. Біологічний підхід безпосередньо вивчає риси, поведінку людини за її статевої приналежності. Соціальний підхід веде значення приписує навчанню в системі через соціальне оточення.

Далі ми проаналізували, з яким фізичним типом людини себе ідентифікують досліджувані.

Проаналізувавши обрані еталони - зразки фізичні типи ми прийшли до висновку, що дівчата, які працюють, віддають перевагу сексуальному типу, за результатами факторного аналізу. Ті самі результати були отримані і зі студентами. Така фізична (статева) ідентичність розглядається як внутрішня динамічна структура, інтегруюча окремі сторони особистості, які пов'язані з усвідомленням і переживанням себе як представника певної статі, в єдине ціле без втрати їх своєрідності. Жіночий тип знаходиться на 3 місці, він реалізується у виховній позиції щодо своїх дітей, у прояві турботи і розуміння до чоловіка. Тобто в юнацькому віці дівчата не замислюються над створенням сім'ї, і над переважаючою роллю родини над кар'єрою.

Таблиця 3.5

Факторний аналіз фізичної (статевої) ідентичності у дівчат

ТИП	ФАКТОРНА ВАГА У СТУДЕНТІВ	ФАКТОРНА ВАГА МОЛОДІ, ЩО ПРАЦЮЄ
жіночий	0,563	0,474
сексуальний	0,650	0,691
світська левиця	0, 511	0,499

Проаналізувавши обрані типи фізичної ідентичності ми прийшли до висновку, що хлопці віддають перевагу сексуальному типу (за результатами факторного аналізу). Такий вибір включає і біологічний і соціальний підходи, тобто у цьому віці зовнішній вигляд для юнаків має дуже суттєве значення. Саме у цей період вони намагаються знайти своє кохання, сподобатись

дівчині, тому вважають сексуальний зовнішній вигляд невід'ємною частиною свого іміджу. Це не повністю реалізує чоловічу роль, як ту, яка представляє чоловіка як завойовника, мужнього охоронця своєї родини та добувача їжі.

Таблиця 3.6

Факторний аналіз фізичної (статевої) ідентичності у хлопців

ТИП	ФАКТОРНА ВАГА СТУДЕНТІВ	ФАКТОРНА ВАГА МОЛОДІ, ЩО ПРАЦЮЄ
сексуальний	0,732	0,759
мужній	0,691	0,636
спортивний	0,607	0,610

«Статева роль» - модель соціальної поведінки, комплекс очікувань, стереотипів, вимог, адресованих суспільством людям чоловічої або жіночої статі. Іншими словами, це уявлення про себе як про представника чоловічої чи жіночої статі в термінах поведінки і установок, що проявляються в соціальних ситуаціях.

Таким чином, досліджено конгруентність - неконгруентність Я-концепції, як складової самоідентичності у юнаків, визначено особливості фізичної ідентичності юнаків й гендерна стереотипність.

ВИСНОВКИ ДО ТРЕТЬОГО РОЗДІЛУ

1. Встановлена неконгруєнтність в Я-концепції в юнаків, що працюють. Найбільша розбіжність у молоді, що працює спостерігається за першим авторитарним типом. Встановлено розбіжності за критерієм U Манні-Вітні за авторитарним типом індивідуальних особливостей на $p < 0,03$. Молоді люди, що працюють мають крайні норми поведінки, прагнуть до більшої влади в ідеальному уявленні. Проте юнаки, що працюють прагнуть зменшити риси за підозрілим й альтруїстичним типам. Встановлено розбіжності за критерієм

У Манні -Вітні за цими типами індивідуальних особливостей на $p < .05$. Таким чином, розбіжності за трьома типами в «Я» актуальному і «Я» ідеальному (авторитарному, підозрілому й альтруїстичному) можуть свідчити про наявність ознак заниженої самооцінки, вираженого внутрішньоособистісного конфлікту як один із чинників усвідомлення свого «Я» та про внутрішню неконгруентність, яку можна розглядати як умову для подальшого зростання особистості, самовдосконалення.

2. Студенти, не прагнуть до більшої влади в ідеальному уявленні. За підозрілий типом та типом, що підкорюється студенти прагнуть зменшити ці свої риси. Таким чином, наявні розбіжності за двома типами в «Я» актуальному і «Я» ідеальному, що може свідчити про наявність ознак заниженої самооцінки, внутрішньоособистісного конфлікту як один із чинників усвідомлення свого «Я» та про внутрішню неконгруентність, яку можна розглядати як умову для подальшого зростання особистості, самовдосконалення. У студентів якісно більшою мірою виражена внутрішньоособистісна конгруентність.

3. Порівнюючи результати студентів і молоді, яка працює, можна відзначити, що статистичні відмінності не встановлено. У повсякденному житті вони демонструють схожі риси характеру, такі як дружелюбність та альтруїзм, які є тісно пов'язаними між собою. Молодь, що працює, демонструє більшу схильність до егоїзму та агресії, а студенти, не прагнуть до більшої влади в ідеальному уявленні.

4. Сучасні юнаки-хлопці, що працюють, мають як фемінінні, так і маскулінні якості майже у рівних частинах. Але у своєму ідеальному уявленні фемінінних якостей вони мати не хочуть, прагнуть бути більш мужніми, сильними. Це пов'язане із тим, що молоді люди розуміють, що вже настав час бути самостійними, дбати про самих себе, тобто вміти виживати у сучасному світі. Саме через це, вони прагнуть позбутись фемінінних рис характеру. Дівчата також мають як фемінінні так і маскулінні якості майже у рівних частинах. Але у ідеальному уявленні вони прагнуть значно збільшити чоловічі

риси. Це пов'язане з тим, що дівчата прагнуть бути самостійними не залежати не тільки від родичів, але і від чоловіків. Це додає їм впевненості у майбутньому. Вони прагнуть рівноправ'я, не хочуть віддавати лідерство, розуміють, що і самі спроможні бути головними. Намагаються демонструвати свою силу та впевненість і тим самим доводять, що не гірші за чоловіків та не поступляться їм ні в чому. Ці результати майже не відрізняються від студентів чоловічої і жіночої статі.

5. Проаналізувавши фізичну (статеву) ідентичність за обраними еталонами зразків фізичних типів, встановлено, що хлопці віддають перевагу сексуальному типу за результатами факторного аналізу. Такий вибір включає і біологічний і соціальний підходи, тобто у цьому віці зовнішній вигляд для юнаків має дуже суттєве значення. Але це, на наш погляд, не повністю реалізує чоловічу роль, як ту, яка представляє чоловіка як завойовника, мужнього охоронця своєї родини та добувача їжі; дівчата віддають перевагу також сексуальному типу. Така фізична (статева) ідентичність розглядається як внутрішня динамічна структура, інтегруюча окремі сторони особистості, які пов'язані з усвідомленням і переживанням себе як представника певної статі. Жіночий тип знаходиться на третьому місці і зазвичай реалізується у виховній позиції щодо своїх дітей, у прояві турботи і розуміння до чоловіка. Тобто в юнацькому віці дівчата не замислюються над створенням сім'ї, і над переважаючою роллю родини над кар'єрою.

ВИСНОВКИ

1. Вивчено загальний погляд на феномен самоідентичності і Я-концепції. Сильна самоідентичність підтримує позитивне психічне здоров'я кількома способами. Слабка або фрагментарна самоідентичність може призвести до проблем із психічним здоров'ям, таких як тривога, депресія та низька самооцінка. Одним з основних змістів самоідентичності є Я-концепція, яка значною мірою впливає на її формування. Я-концепція складається з трьох частин: 1. Ідеальне Я: - це людина, якою хочете бути; 2. Самосприйняття: Я-образ - це те, як бачить себе в даний момент часу; 3. Самооцінка: те, наскільки людина себе любить, приймає і цінує. Я-концепція не завжди збігається з реальністю. Коли вона збігається, її називають конгруентною. Якщо ж існує невідповідність між тим, як людина себе баче (Я-образ), і тим, ким би вона хотіла бути (ваше ідеальне Я), то Я-концепція є неконгруентною. Прийняття і повне вираження власної ідентичності - це не просто питання особистих уподобань, а вирішальний елемент у зміцненні благополуччя і внутрішньої гармонії.

2. Розглянуто основні поняття проблеми ідентичності молоді та розкриття їх сутності.

3. Проведено емпіричне дослідження конгруентності - неконгруентності Я-концепції, як складової самоідентичності у юнаків. Встановлена неконгруентність в Я-концепції в юнаків, що працюють і студентів. Молоді люди, що працюють мають крайні норми поведінки, прагнуть до більшої влади в ідеальному уявленні. Проте юнаки, що працюють прагнуть зменшити риси за підозрілим й альтруїстичним типам. Студенти, не прагнуть до більшої влади в ідеальному уявленні. За підозрілий типом та типом, що підкорюється студенти прагнуть зменшити ці свої риси. У студентів якісно більшою мірою виражена внутрішньоособистісна конгруентність.

4. Визначено особливості гендерних ролей о у різних видах побутовій діяльності та особливості фізичної ідентичності юнаків. Встановлено, що

юнаки переважно обирали стереотипні відповіді в обох шкалах. Тобто немає відмінностей у чоловіків і жінок для стереотипних, нестереотипних і нейтральних елементів. Зазначено, що нинішня соціальна реальність свідчить про те, що деякі гендерні ролі в побутовій сфері все ще не є рівноправними навіть серед молоді.

Проаналізувавши фізичну (статеву) ідентичність за обраними еталонами зразків фізичних типів, встановлено, що хлопці і дівчата віддають перевагу сексуальному типу за результатами факторного аналізу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бабчук О. Г., Венгеловська В. П. Гендерна ідентичність особистості. Innovative areas of solving problems of science and practice: The 7th International scientific and practical conference (November 08–11, 2022) Oslo, Norway. International Science Group. 2022. С. 539-541.
2. Булах І. С. Психологія особистісного зростання підлітків: реалії і перспективи: монографія. Вінниця, 2016. 340 с.
3. Войтовська А. І. Гендерна соціалізація студентської молоді в умовах закладу вищої освіти: інклюзивний підхід: монографія. Умань, 2022. 214 с.
4. Атаманчук Н. М., Мирошніченко А.В., Сахно М.Т. (2013). Соціальнопсихологічні характеристики суб'єкта спілкування з різною гендерно-рольовою поведінкою: Методичні рекомендації для студентів педагогічних закладів, соціальних педагогів, психологів. Полтава, 53 с
5. Головня А.С. Психологічні особливості гендерних стереотипів. Літні наукові читання – 2022: ХСІ Міжнародна науковопрактична інтернетконференція (м. Рівне, 6 червня 2022 року). Рівне, 2022. С. 133-136.
6. Грицанюк В., Новицький А. Особливості гендерної соціалізації особистості в умовах війни. Theory and practice of the development of technical sciences: The VI International Scientific and Practical Conference, February 12-14, 2024, Prague, Czech Republic. 2024. Р. 296-298.
7. Говорун Т.В., Кікінеджі О.М. Гендерна психологія: Навч. посіб. – К.: Академія, 2004. – 308 с.;
8. Горецька О. В., Краєва О. А. Порівняльний аналіз психологічних особливостей ідентичності підлітків 13–14 років на етапі перебігу кризи. Збірник наукових праць. Психологічні науки. 2014. Вип. 21 (103). С. 57–62.
9. Горностай П.П. Гендерна соціалізація та становлення гендерної ідентичності // Основи теорії тендеру: Навч. посібник. – К.: "К.І.С.", 2004. – С. 132-157

10. Заграй Л.Д. (2019). Теорії гендеру: Гендерні дослідження у психології: навчальний посібник. Івано-Франківськ, 264 с.
11. Карнаух Л.П. Проблема гендерної соціалізації особистості в зарубіжних та вітчизняних психолого-педагогічних дослідженнях. Науковий вісник МНУ імені В.О.Сухомлинського. 2014. Випуск 1.45 (106). С. 54-59.
12. Кікінежді О. М., Чіп Р. С. Психологічні особливості становлення гендерної ідентичності сучасних підлітків. Науковий вісник Херсонського державного університету. Сер. Психологічні науки. 2021. Вип. 1. С. 75-82.
13. Кікінежді О. М., Чіп Р. Гендерна ідентичність як суб'єктнопсихологічна реальність. Методологічні, теоретичні та практичні проблеми психологічної науки : збірник статей учасників Третьої Міжнародної наукової інтернетконференції (16 березня 2021 р., м. Дрогобич). Дрогобич : Швидкодрук, 2021. С. 131-136.
14. Кікінежді О. М. Методологічні засади дослідження гендерної ідентифікації в онтогенезі. Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Гендерні дослідження». 2017. Вип. 3. С. 58–69.
15. Клибанівська Т. М. Професійна ідентичність: теоретичний аспект. Теорія і практика сучасної психології. 2020. № 1. Т. 2. С. 52–56.
16. Кубриченко Т. В. Ідентичність особистості у гендерному вимірі. Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Вип. 2 (2). 2012. С. 323–330.
17. Коханова О. П., Бурячок Є. Р. Гендерні стереотипи: сутність, види та вплив на самореалізацію жінок різного віку. Педагогічна освіта: теорія і практика. Психологія. Педагогіка, 2023. № 39 (1). С. 87-93.
18. Кульчицька І. І., Кондратюк С. М. Формування гендерної ідентичності у підлітковому віці. Збірник наукових праць молодих вчених, 2019. №4. С. 250-258.
19. Куравська Н. Гендерні стереотипи як джерело гендерної дискримінації та сексизму. Збірник наукових праць: психологія, 2018. № 22. С. 55-62.

20. Мирошниченко А. В. Психологічні особливості ідентичності підлітків: гендерний аспект. Вісник післядипломної освіти : зб. наук. пр.: у 2-х ч. / голов. ред. В. В. Олійник. Київ : АТОПОЛ, 2013. Ч. 2. С. 201–208.
21. Опитувальник BSRI. Google форма. URL: <https://docs.google.com/forms/d/e/1FAIpQL>
22. Підбуцька, Н. В. (2015). Теоретичний аспект вивчення гендерних особливостей уявлень про лідерства студентської молоді. Харків: НТУ "ХПІ". 44 (48), 62–72.
23. Петров В. Р. Механізми становлення гендерної ідентичності особистості. Траєкторії сталого розвитку українського суспільства: особистість і культура: зб. наукових доп. V міжнар. наук.-практ. конф., м. Маріуполь, 15 листоп. 2019 р. : в 2 ч.. Маріуполь, 2019. Ч. 1. С. 192-195.
24. Степанова Е.Р. Сутність та походження поняття «гендер». Сучасні проблеми управління підприємствами: теорія та практика: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 30-31 березня 2017 року). Дніпро, 2017. С. 269271.
25. Хоменко-Семенова, Л. О. (2015). До проблеми формування творчих здібностей студентів ВНЗ у сучасному трансформаційному середовищі. Вісник Національного авіаційного університету. Серія: Педагогіка. Психологія : зб. наук. праць. К.: НАУ. 6, 147–151.
26. Ткалич М. Г. Психологія гендерної взаємодії персоналу організації: дис. д-ра психол. наук: 19.00.10. Київ, 2016. 500 с.
27. Червінський В. А., Савицька А. Ю., Чернецький Ю. О. Гендерна соціалізація молоді як ознака гендерної ідентичності. Збірник наукових праць Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна», 2019. №18. С. 141-143.
28. Чіп Р. С. Рефлексивність як чинник становлення гендерної ідентичності старших підлітків. Методологічні, теоретичні та практичні проблеми психологічної науки: Збірник статей учасників Другої Міжнародної 49

- наукової інтернет-конференції (25 лютого 2020 р., м. Дрогобич). Дрогобич: «Швидкодрук», 2020. С. 213-217.
29. Швецова Ю. Особливості гендерної ідентичності у сучасних студентів . Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 12. Психологічні науки. Випуск 11(56). 2020. С.119-127.
 30. Щотка О.П. Гендерна психологія: навч. посіб. Ніжин, 2019. 358 с.
 31. Яблонська Т. М. Ідентичність як предмет психологічного аналізу. Наукові записки Інституту психології імені Г. С. Костюка АПН України: за ред. академіка С. Д. Максименка. Київ : Ніка-Центр.Вип. 38. 2010. С. 378–387.
 32. Adler, J. M., Turner, A. F., Brookshier, K. M., Monahan, C., Walder-Biesanz, I., Harmeling, L. H., Albaugh, M., McAdams, D. P., & Oltmanns, T. F. (2015). Variation in narrative identity is associated with trajectories of mental health over several years. *Journal of personality and social psychology*, 108(3), 476–496. doi: <https://doi.org/10.1037/a0038601>
 33. American Psychiatric Association (2013). *Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders* (5th ed.). Arlington, VA. Ashra, H., Barnes, C., Stupple, E., & Maratos, F. A. (2021). A Systematic Review of Self-Report Measures of Negative Self-Referential Emotions Developed for Non-Clinical Child and Adolescent Samples. *Clinical child and family psychology review*, 24(2), 224–243. doi: <https://doi.org/10.1007/s10567-020-00339-9>
 34. Bem S. L. Gender schema theory: A cognitive account of sex typing. *Psychological Review*, 1981. № 88(4). P. 354–364
 35. Bogaerts, A., Claes, L., Buelens, T., & Verschueren, M. (2021). Identity synthesis and confusion in early to late adolescents: Age trends, gender differences, and associations with depressive symptoms. *Journal of Adolescence*, 87(5), 106-116. doi: [10.1016/j.adolescence.2021.01.006](https://doi.org/10.1016/j.adolescence.2021.01.006)
 36. Côté, J., E. (2018). The Enduring Usefulness of Erikson's Concept of the Identity Crisis in the 21st Century: An Analysis of Student Mental Health Concerns. *Identity, An International Journal of Theory and Research*, 1-13. doi: <https://doi.org/10.1080/15283488.2018.1524328>

37. Cattell, R. (1965). *The scientific analysis of personality*/ Baltimore: Penguin Books.
38. Diamond L. M. Gender Fluidity and Nonbinary Gender Identities Among Children and Adolescents. *Child Development Perspectives*, 2020. № 14(2). P. 110–115.
39. Dickey, L. M. (2020). History of gender identity and mental health. In E. D. Rothblum (Ed.), *The Oxford handbook of sexual and gender minority mental health* (pp. 25–32). Oxford University Press.
40. Cruwys T, Gunaseelan S. “Depression is who I am”: Mental illness identity, stigma and wellbeing. *Journal of Affective Disorders*, 1;189:36-42. doi: 10.1016/j.jad.2015.09.012. Epub 2015 Sep 10. PMID: 26402345.
41. Elsayed, W. (2021). The negative effects of social media on the social identity of adolescents from the perspective of social work. *Heliyon*, 7(2), e06327. doi: <https://doi.org/10.1016/j.heliyon.2021.e06327>
42. Erikson, E., H. (1950). *Childhood and society*. New York: Norton. [Google Scholar] Erikson, E., H. (1959). *Childhood and Society*. New York: W. W. Norton. The theory of infantile sexuality; pp. 42–92. [Google Scholar]
43. Erikson, E., H. (1968). *Identity, youth and crisis*. New York, NY: W. W. Norton & Company, Inc. [Google Scholar] GOV UK – Government Office for Science (2013). *Future Identities: Changing identities in the UK – the next 10 years*. Retrieved from https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/275752/13-505-social-media-and-identity.pdf
44. Erikson Erich H. *Childhood and Society*. New Jork, Norton, 1963. 445 p. Marcia J. E. Theory and measure: the identity status interview. In: Watzlawik M., Born A., editors. *Capturing Identity: Quantitative and Qualitative Methods*. Lanham: University Press of America, 2007. P. 1–14.
45. GOV UK (2018). *National LGBT Survey - Summary Report*. Retrieved from https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/722314/GEO-LGBT-Survey-Report.pdf

46. Komives, S. R., Lucas, N., McMahon, T. R. (2013). Exploring leadership: For collegestudents who want to make a difference (3rd ed.). San Francisco, CA: Jossey-Bass.
47. Holt, V., Skagerberg, E., M., & Dunsford, M. (2014). Young people with features of gender dysphoria: Demographics and associated difficulties. *Clinical Child Psychology and Psychiatry*, 21(1). doi: 10.1177/1359104514558431
48. Huang, J., Kumar, S., & Hu, C. (2021). A Literature Review of Online Identity Reconstruction. *Frontiers in psychology*, 12, 696552. doi: <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2021.696552>
49. Jung, E., Pick, O., Schlüter-Müller, S., Schmeck, K., & Goth, K. (2013). Identity development in adolescents with mental problems. *Child and adolescent psychiatry and mental health*, 7(1), 26. doi: <https://doi.org/10.1186/1753-2000-7-26>
50. Kira, I. A., Shuwiekh, H., & Ashby, J. S. (2018). What are the personality and trauma dynamics that contribute to posttraumatic growth? *International Journal of Stress Management*, 25(2), 181–194.
51. Liu, P., Vandermeer, M., R., Joannisse, M., F., Barch, D., M., Dozois, D., J., & Hayden, E., P. (2020). Neural activity during self-referential processing in children at risk for depression. *Biological Psychiatry: Cognitive Neuroscience and Neuroimaging*, 5(4):429–437.
52. Loeb, E. L., Hessel, E. T., & Allen, J. P. (2016). The Self-Fulfilling Prophecy of Adolescent Social Expectations. *International journal of behavioral development*, 40(6), 555–564. doi: <https://doi.org/10.1177/0165025415618274>
53. Lytle, M. C., De Luca, S. M., & Blosnich, J. R. (2014). The influence of intersecting identities on self-harm, suicidal behaviors, and depression among lesbian, gay, and bisexual individuals. *Suicide & life-threatening behavior*, 44(4), 384–391. doi: <https://doi.org/10.1111/sltb.12083>
54. Mental Health Foundation (2018). What new statistics show about children's mental health. Retrieved from <https://www.mentalhealth.org.uk/blog/what-new-statistics-show-about-childrens-mental-health>

55. Meyer, I. H., Blosnich, J. R., Choi, S. K., Harper, G. W., & Russell, S. T. (2021). Suicidal Behavior and Coming Out Milestones in Three Cohorts of Sexual Minority Adults. *LGBT health*, 8(5), 340–348. doi: <https://doi.org/10.1089/lgbt.2020.0466>
56. Halim M. L. D. Princesses and Superheroes: Social-Cognitive Influences on Early Gender Rigidity. *Child Development Perspectives*, 2016. № 10(3). P. 155–160.
57. Ng, F., Townsend, M. L., Miller, C. E., Jewell, M., & Grenyer, B. (2019). The lived experience of recovery in borderline personality disorder: a qualitative study. *Borderline personality disorder and emotion dysregulation*, 6, 10. doi: <https://doi.org/10.1186/s40479-019-0107-2>
58. Nguyen, D., T., Wright, E., P., Dedding, C., Pham, T., T., & Bunders, J. (2019). Low Self-Esteem and Its Association With Anxiety, Depression, and Suicidal Ideation in Vietnamese Secondary School Students: A Cross-Sectional Study. *Frontiers in Psychiatry*, 10, 698. doi: 10.3389/ fpsyt.2019.00698
59. Palmeroni, N., Claes, L., Verschueren, M., Bogaerts, A., Buelens, T., & Luyckx, K. (2020). Identity Distress Throughout Adolescence and Emerging Adulthood: Age Trends and Associations With Exploration and Commitment Processes. *Emerging Adulthood*, 8(5), 333–343. doi: <https://doi.org/10.1177/2167696818821803>
60. Pavalanathan, U., & De Choudhury, M. (2015). Identity Management and Mental Health Discourse in Social Media. *Proceedings of the ... International World-Wide Web Conference. International WWW Conference*, 2015(Companion), 315–321. doi: <https://doi.org/10.1145/2740908.2743049>
61. Pfeifer, J. H., & Berkman, E. T. (2018). The Development of Self and Identity in Adolescence: Neural Evidence and Implications for a Value-Based Choice Perspective on Motivated Behavior. *Child development perspectives*, 12(3), 158–164. doi: <https://doi.org/10.1111/cdep.12279>

62. Pikhartova, J., Bowling, A., & Victor, C. (2016). Is loneliness in later life a self-fulfilling prophecy?. *Aging & mental health*, 20(5), 543–549. doi: <https://doi.org/10.1080/13607863.2015.1023767>
63. Ragelienė T. (2016). Links of Adolescents Identity Development and Relationship with Peers: A Systematic Literature Review. *Journal of the Canadian Academy of Child and Adolescent Psychiatry = Journal de l'Académie canadienne de psychiatrie de l'enfant et de l'adolescent*, 25(2), 97–105.
64. Ridout, B., Campbell A., & Ellis, L. (2012). 'Off your Face(book)': alcohol in online social identity construction and its relation to problem drinking in university students. *Drug Alcohol Rev*, 31(1):20-6. doi: 10.1111/j.1465-3362.2010.00277.
65. Rose I. D., Boyce L., Murray C. C., Lesesne C. A., Szucs L. E., Rasberry C. N., Parker J. T., Roberts G. Key Factors Influencing Comfort in Delivering and Receiving Sexual Health Education: Middle School Student and 51 Teacher Perspectives. *American Journal of Sexuality Education*, 2019. № 14(4). P. 466–489.
66. Tajfel, Henri, and John Turner. "An Integrative Theory of Intergroup Conflict." *The Social Psychology of Intergroup Relations*, edited by William G. August and Stephen Worchel, Brooks/Cole, 1979, pp. 33-47.
67. Verschueren, M., Claes, L., Bogaerts, A., Palmeroni, N., Gandhi, A., Moons, P., & Luyckx, K. (2018). Eating Disorder Symptomatology and Identity Formation in Adolescence: A Cross-Lagged Longitudinal Approach. *Frontiers in psychology*, 9, 816. doi: <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2018.00816>
68. West, C., Zimmerman, D. H. (1987). Doing gender. *Gender and Society*. 1. 125–151.
69. Wisdom, J. P., Bruce, K., Saedi, G. A., Weis, T., & Green, C. A. (2008). 'Stealing me from myself': identity and recovery in personal accounts of mental illness. *The Australian and New Zealand journal of psychiatry*, 42(6), 489–495. doi: <https://doi.org/10.1080/00048670802050579>

70. Young, K. S., Sandman, C. F., & Craske, M. G. (2019). Positive and Negative Emotion Regulation in Adolescence: Links to Anxiety and Depression. *Brain sciences*, 9(4), 76. doi: <https://doi.org/10.3390/brainsci9040076>
71. Zhu D. Study on the Current Situation of Gender Identity and Its Risk Factors of School Age Children in China. *Medicine and Society*. 2016. № 29(3). P. 101-103.